

Plugga vidare

Söka jobbet

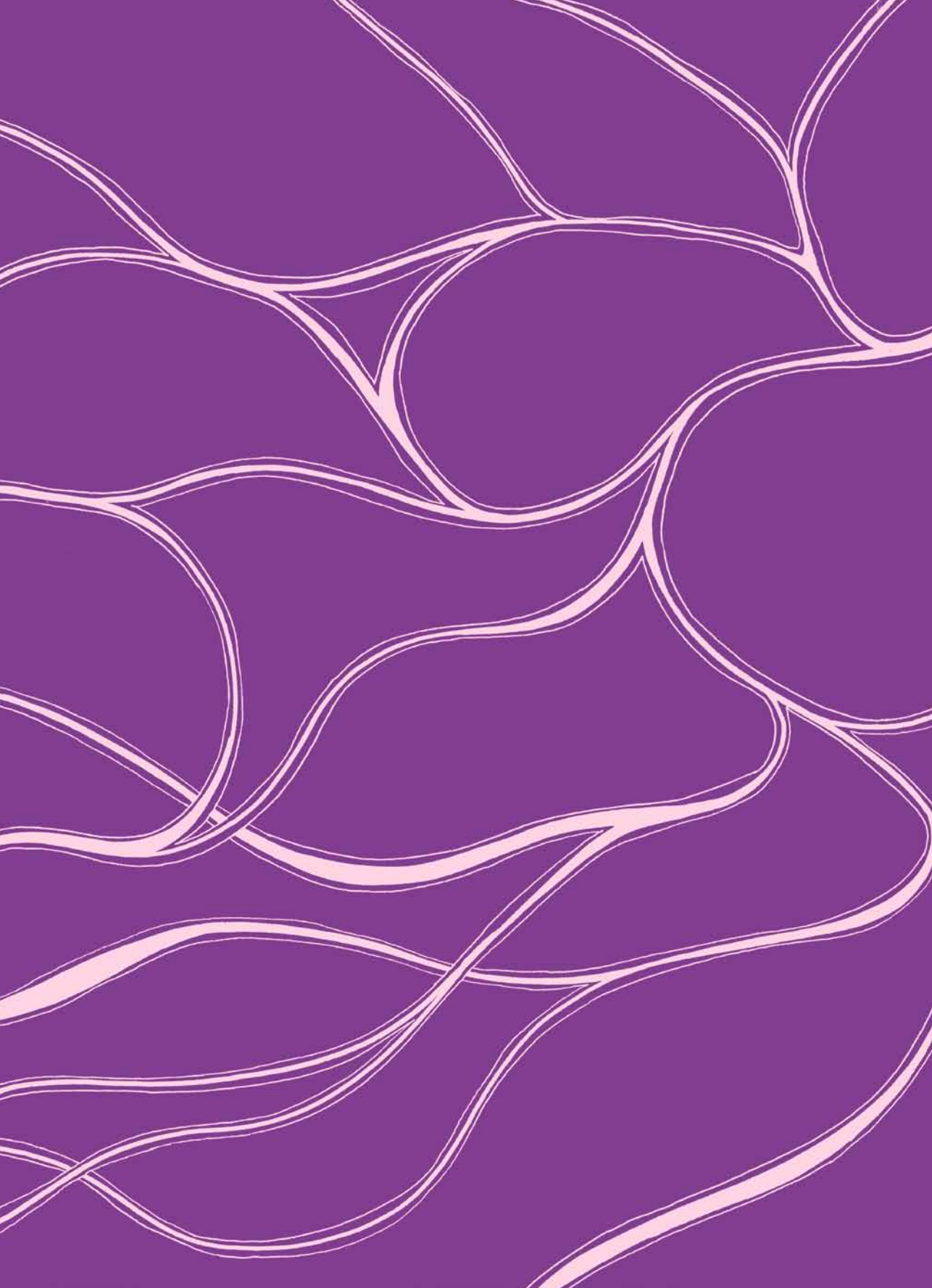
Intervjutips

Olika yrken

Här finns
hjälp att få!

Jobbguide för unga

 Arbetsförmedlingen

Hitta vägen till ditt arbete

Det finns många vägar till arbete och det finns många yrken. Vilken väg ska du ta? Vilket yrke vill du ha? Ska du läsa vidare eller börja jobba direkt? Hur gör man egentligen? Många frågor som kräver svar. I den här boken hittar du en del av svaren.

Jobbguiden för unga är en vägbeskrivning till arbetsmarknaden. Allt från hur du skriver en vinnande jobbansökan, olika vägar till jobb utomlands till dina rättigheter och skyldigheter på jobbet finns beskrivet här. Du kanske inte har nytta av allt, men läs det som intresserar dig. Och du, spara boken och ta fram den när du behöver den.

Du är alltid välkommen till oss på Arbetsförmedlingen! Oavsett om du är arbetslös, vill byta jobb eller undrar hur du ska göra för att få ett. Vi är experter på arbetsmarknaden och finns för din skull. Våra arbetsförmedlare hjälper dig gärna med tips och råd om vilken väg till arbetsmarknaden som funkar bäst för just dig. Vi kan utbildning också. Fråga oss!

För dig som jobbar på skolan går det bra att beställa fler exemplar av Jobbguide för unga. Mejla din beställning till arbetsformedlingen@strd.se och ange Rekv.nr: 503398

Jobbguide för unga

4

DEM VEM ÄR DU?

Att fundera över vem du är och vad du vill är steg ett in i framtiden. Skapa en snabb bild av dig själv här.

6

DEBBA

Att söka jobb är en konst. Öka dina möjligheter genom att attackera på flera fronter samtidigt!

9

TIO BRA VÄGAR TILL JOBBET

Det finns fler än ett bra sätt att söka jobb. Vi tipsar om metoder som fungerar.

12

DEB DU VAD DU VILL?

Det är en utmaning att välja yrke. Vet du inte vad du vill göra? Vi hjälper dig att komma ett steg på vägen.

14

YRKESPROGNOSEB

På arbetsformedlingen.se får du information om olika yrken och framtidsutsikter för ditt drömyrke.

17

OLIKA SÄTT ATT JOBBA

Här får du exempel på olika sätt att jobba samt kalla fakta om vad de olika jobbformerna innebär.

20

DEBBA UTOMLANDS

Vill du kanske jobba i Oslo, London eller Barcelona? Vi visar vägen ut i världen.

24

SÖK JOBBET

Praktiska tips och checklistor som hjälper dig att hitta jobben som passar dig och med att skriva din ansökan.

40

STARTA EGET

Har du en idé som du verkligen tror på? Vill du starta eget företag? Läs våra tips om var du ska börja och vad du måste tänka på.

47

RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

Både när du söker och får jobb har du rättigheter och skyldigheter som är viktiga att känna till.

52

PLUGGA

Behöver du mer kunskap för att få det jobb du vill ha? Då finns många olika sorters utbildningar och skolor att välja mellan.

58

PLUGGA UTOMLANDS

Vill du kanske plugga i New York, Paris eller London? Vi visar vägen ut i världen.

60

SNABBGUIDE TILL VUXENLIVET

Efter 18 har du många nya rättigheter- och skyldigheter. Det kan kännas överväldigande i början, men det finns vägvisare i samhällsdjungeln.

64

MINA MÅL

Tänk framåt – sikta högt!

Vem är du?

Att fundera över vem du är och vad du vill är steg ett in i framtiden. Vilket yrke du väljer hänger ihop med dina intressen, talanger och drömmar.

Fyll i formuläret för att samla tankarna och skapa en snabb bild av dig själv.

Datum .....

Jag heter ..... och kallas .....

Jag fyller ..... år den .....

Jag föddes i ..... och bor nu i .....

tillsammans med .....

I framtiden vill jag bo .....

Jag jobbar med/pluggar/gör på dagarna .....

På fritiden brukar jag oftast ..... men skulle även vilja .....

Den här tiden nästa år är jag .....

Jag skulle vilja vara bäst i världen på .....

Jag hade velat uppfinna .....

Jag skulle vilja uppfinna .....

..... spelar mig i filmen om mitt liv, eftersom han/hon .....

Om tio år tror jag att jag .....

Jag blir lycklig av .....

Jag blir arg av .....

Jag har slutat ..... och börjat .....

I framtiden vill jag (rangordna)

- umgås mer med min dator/mobil ...
- bada i pengar ...
- vara utomhus varje dag ...
- bli beundrad ...
- trivas på jobbet och med mina arbetskamrater ...
- ..... eftersom .....

Jag samlar på .....

Jag är stolt över .....

Mina förebilder är ..... eftersom de .....

Mitt drömyrke är .....

... men det skulle också vara kul att .....

MINA FAVORITER

maträtt ..... bok .....

land ..... kläder .....

uttryck ..... hemsida .....

TV-serie ..... person .....

låt ..... djur .....

lag ..... affär .....

Visste du att det finns över 12 000 olika yrken? Hur många vill du ha?

Arbetsmarknaden förändras hela tiden, precis som världen runt omkring oss. För 50 år sedan fanns varken App-utvecklare, jämställdhetsombudsmän, IT-arkitekter eller homestylister. Det var nog inte heller några som förutsåg att de skulle behöva ringa data-support eller anlita en hundpsykolog. Om 20 år har säkert nya yrken kommit till, medan andra har försvunnit eller förändrats.

Att välja yrke och söka jobb är en konst som kräver tid, energi och kunskap! Om du letar på ett smartare sätt får du mer tid över till roligare saker. Ändå kan det ta månader eller till och med år att hitta ett arbete man verkligen vill ha. Under tiden hinner du ofta med både jobb och utbildningar som kanske inte passar perfekt men kan ge annat, som pengar, idéer, erfarenheter och nya vänner.

Ingenjör

Jobba

Systemutvecklare

Lastbilmekaniker

Läkare

Så blev jag: Arkitekt

Ola Andersson är arkitekt och delägare i ett arkitektkontor.

– Jag ritar hus, inredningar och stadsplaner och skriver ibland om arkitektur i olika tidningar. Jag undervisar emellanåt på Arkitekturskolan i Stockholm.

Varför blev du arkitekt?

– Jag spelade punkrock i olika band när jag var ung och började göra affischer till spelningar och skivomslag. Jag märkte snart att jag var bättre på det än på att skriva låtar. Egentligen tänkte jag bli grafisk formgivare men sökte in till Arkitekturskolan också, och kom in, till min stora överraskning. Jag upptäckte så småningom att jag kunde syssla med det som jag tyckte var intressant med punkrock, nämligen idéer, i arkitektyrket. Tyvärr är arkitekter sällan lika smarta som de jag brukade spela punkrock med. Men de få som är det, sätter jag desto större värde på.

Olas karriär

- Receptionist på sjukhus • Musikproducent
- Fotograf • Praktikant på reklambyrå
- Arkitekt

Din utbildning

Gymnasiet: naturvetenskaplig linje. *Universitet/Högskola:* ekonomisk historia, Arkitekturskolan på KTH, utbildning i restaureringskonst på Konsthögskolan i Stockholm.

Roligast/intressantast med Olas jobb

– Göra skisser och ritningar, helst för hand. Vara på byggen och i olika verkstäder där det vi ritat byggs eller tillverkas. När de som ger oss uppdrag tycker att det blir fint.

Tråkigast/svårast med Olas jobb

Svårast: Att mitt jobb ställer väldigt höga krav på social förmåga och att kunna kommunicera med andra på ett bra sätt.

Ditt första drömjobb?

– Arkitekt och popstjärna.

VILL DU OCKSÅ JOBBA MED HUS OCH BYGGNADER?

Utöver arkitekt kan du till exempel bli: snickare, inredare, fastighetsmäklare, murare, byggnadsingenjör.

Så blev jag: Sexrådgivare

Katerina Janouch bloggar, skriver böcker och tidningsartiklar.

– Jag medverkar i radio och TV också, ofta som expert på relationer, kärlek och sex.

Varför blev du författare, journalist och sexrådgivare?

– För att jag tycker om att skriva och för att jag är intresserad av relationer. Det är en bra kombination att skriva om det ämne som man är intresserad av. Nu skriver jag även om annat, till exempel barnböcker och romaner.

Katerinas karriär

- Kioskbiträde • Glassförsäljare • Frukostvärdinna på hotell • Jobbat på bokförlag • Jobbat på tidningsredaktioner

Katerinas utbildning

Gymnasiet: humanistiska programmet. *Universitet/Högskola:* enstaka kurser i konstvetenskap, litteratur och sexologi.

Roligast/intressantast med Katerinas jobb

– Det är roligt när människor tycker om mina böcker. Att åka ut och hålla föredrag om mina böcker och att medverka i radio och TV är också kul. Att skriva, det är det bästa jag vet.

Tråkigast/svårast med Katerinas jobb

– Jag kan inte komma på något som är direkt tråkigt, men att få ihop en roman på flera hundra sidor, är ett ensamt och slitsamt arbete.

Ditt första drömjobb?

– Balettdansös eller elitgymnast.

Vad skulle du vilja göra om du inte hade det jobb du har idag?

– Korallrevsforskare eller marinbiolog.

VILL DU OCKSÅ JOBBA MED SEXRÅDGIVNING?

Utöver att bli sexrådgivare och författare som Katerina kan du exempelvis bli parterapeut, industridesigner (och utveckla sexleksaker och hjälpmedel) eller lärare.

10 bra vägar till jobbet

Det finns många sätt att söka jobb – attackera på flera fronter samtidigt!

1

ANVÄND ARBETSFÖRMEDELINGEN

Vi stöttar dig när du söker jobb. Vi har möten med arbetsgivare, arrangerar rekryteringsträffar speciellt inriktade på ungdomar, jobbklubbar, jobbcoachning och fungerar som samtalspartner. Du kan ringa oss på 0771-416 416, besöka arbetsformedlingen.se, facebook.com/arbetsformedlingen eller titta in på närmaste arbetsförmedling.

2

ANVÄND DINA KONTAKTER

Berätta för alla du känner – familj, släkt, kompisar, grannar, studie- och arbetskamrater, chattkompisar, föreningsfolk och alla på Facebook – att du söker nytt jobb. Nära hälften av alla jobb tillsätts utan att arbetsgivarna har annonserat, de har hittat folk genom sitt kontaktnät. Kanske finns din kusins fotbollstränarens frus morbror på just det företag där du vill ha jobb.

3

**KONTAKTA ARBETS-
GIVARE DIREKT**

Ring upp, skriv till eller knacka på hos arbetsgivare du vill arbeta hos. Fråga om de har några lediga jobb och om du får skicka in ditt cv. Eller ännu hellre att du får komma och presentera dig. Kanske dyker du upp innan de hinner annonsera ut ett jobb som blivit ledigt.

4

STARTA EN JOBBKLUBB

En jobbklubb är en grupp personer med liknande intressen som träffas för att söka jobb tillsammans. Medlemmarna peppar varandra och kan dra nytta av allas kontakter, insatser och idéer. Till exempel kan ni tillsammans ringa fler arbetsgivare på kortare tid. Det är ett väldigt effektivt sätt att söka jobb. Om det inte finns någon jobbklubb som passar dig – starta en egen!

5

SVARA PÅ PLATSANNONSER

Platsannonser finns på många olika ställen, till exempel på webben, i Arbetsförmedlingens egen app och Platsjournalen, samt i dagstidningar. Dagstidningarna brukar samla alla platsannonser vissa dagar i veckan, oftast torsdagar och söndagar. På biblioteket och på webben finns dessutom tidskrifter och facktidningar med platsannonser för specifika områden.

Arbetsförmedlingens platsbank har annonser om lediga jobb i Sverige och utomlands. Här kan du söka utifrån dina förutsättningar, var i landet det finns jobb och när de ska tillsättas. Du kan också lägga in egna bevakningar av platsannonser och få information om dem via e-post. Du hittar jobben på arbetsformedlingen.se/platsbanken, som även finns som app (se sidan 35).

8

**GÅ UTBILDNINGAR
SOM GER JOBB DIREKT**

Det finns många kortare utbildningar som utbildar till yrkesområden där det behövs arbetskraft. Det gäller till exempel så kallade *Kvalificerade yrkesutbildningar* och *Yrkehögskoleutbildningar*, som du kan gå direkt efter gymnasiet. Läs mer om olika typer av utbildningar på sidan 54.

10

SOCIALA MEDIER

Idag lever vi på nätet och under året kommer hundratusentals jobb förmedlas via kontakter! Jobba på att underhålla och utöka ditt eget kontaktnät. Många arbetsgivare och rekryteringsföretag lägger ut sina tjänster på till exempel Twitter, Facebook och LinkedIn. Ditt kontaktnät är en fördel i konkurrensen och att göra ditt cv tillgängligt på nätet är nödvändigt.

6

**ANVÄND PRIVATA
ARBETSFÖRMEDLINGAR**

Det finns flera bemannings- och rekryteringsföretag som hjälper företag och arbetsökande att hitta varandra. De privata förmedlingarna sköter ofta anställningsintervjuerna åt arbetsgivaren. En del »hyr ut« personal till allt ifrån IT-företag till butiker och restauranger. Hitta länkar till företag som jobbar med rekrytering och uthyrning av personal på arbetsformedlingen.se.

7

**SÖK VIA BRANSCH-
ORGANISATIONER**

En branschorganisation är en sammanlutning av olika företag med likartad verksamhet. Den bevakar alltså en viss branschs intressen. Många har egen webbplats, Facebooksida och tidning. Leta där efter länkar till arbetsgivare som intresserar dig eller tips om nya satsningar som kan innebära jobb!

9

SPRID DITT CV

Cv är förkortning av *curriculum vitae* som betyder levnadsbeskrivning. Många arbetsgivare söker arbetskraft i olika cv-databaser på internet där du som arbetssökande kan sätta ihop en presentation. Läs mer om hur du skriver ansökningsbrev och cv på sidan 24–28. På arbetsformedlingen.se får du också hjälp att skriva cv och kan lägga upp din profil i Arbetsförmedlingens sökbara databas.

Vet du vad du vill?

Vet du inte vad du vill göra?

Få inte panik. Det är en utmaning att välja yrke. Ett jobb som matchar dina personliga egenskaper, talanger och drömmar. Ett jobb som inte bara betalar räkningarna, utan som du också trivs med.

Vad tycker du är roligt och intressant? Var kommer det att finnas jobb i framtiden? Vad kan du tjäna mest pengar på? Vilket jobb gör att du kan hjälpa andra människor och göra världen bättre? Fyll i formuläret, det kan hjälpa dig att tänka vidare och komma ett steg på vägen.

NAMN: DATUM:

I VILKEN ARBETSMILJÖ TRIVS DU BÄST? (Kryssa för alla du gillar)

☐ Ute	☐ Landsbygd	☐ Industri	☐ Ljust
☐ Inne	☐ Hög musik	☐ Butik	☐ Lugnt
☐ Liten arbetsplats	☐ Tyst	☐ Rörlig	☐ Annat: .....
☐ Stor arbetsplats	☐ Fartfyllt	☐ Stillasittande	.....
☐ Stad	☐ Kontor	☐ Mörkt	.....

I VILKA ARBETSKLÄDER TRIVS DU BÄST?

☐ Jeans och t-shirt	☐ Blåställ	☐ Rymddräkt	☐ Läder och kedjor
☐ Kostym/dräkt	☐ Uniform	☐ Smoking eller aftonklänning	☐ Annat: .....
☐ Träningskläder	☐ Kycklingdräkt		.....

VAD ÄR VIKTIGAST MED JOBBET FÖR DIG JUST NU? (Rangordna från 1–8)

☐ Tjäna pengar	☐ Bra arbetstider
☐ Möjlighet att göra karriär	☐ Intressanta arbetsuppgifter
☐ Möjlighet till personlig utveckling	☐ Att hjälpa andra människor
☐ Bra arbetskompisar	☐ Annat: .....

VAD TROR DU ÄR VIKTIGAST MED JOBBET FÖR DIG OM 5–10 ÅR? (Rangordna)

☐ Tjäna pengar	☐ Bra arbetstider
☐ Möjlighet att göra karriär	☐ Intressanta arbetsuppgifter
☐ Möjlighet till personlig utveckling	☐ Annat: .....
☐ Bra arbetskompisar	.....

VILL DU HELST JOBBA? Ensam I grupp

KAN DU TÄNKA DIG ATT FLYTTA?

☐ Någonstans i Sverige	☐ Var som helst i världen	☐ Absolut inte!
☐ Någonstans i Europa	☐ Ja, till	

NÄR VILL DU BÖRJA JOBBA?

☐ Tidigt på morgonen	☐ Vid midnatt	☐ Jag vill ha skiftarbete
☐ Vid lunch	☐ Omväxlande tider	☐ Annat: .....
☐ På kvällen	☐ Jag vill jobba jour	.....

KAN DU TÄNKA DIG ATT GÅ EN UTBILDNING FÖR ATT FÅ DET JOBB DU VILL HA?

☐ Ja, efter ett sabbatsår	☐ Nej, jag är trött på att gå i skolan
☐ Ja, en praktisk yrkesutbildning	☐ Vet inte
☐ Ja, folkhögskola/Komvux	☐ Annat: .....
☐ Ja, en högskole-/universitetsutbildning	.....

VILKA JOBB VILL DU HELST HA?

1. ____	4. ____
2. ____	5. ____
3. ____	6. ____

VILKA AV DESSA JOBB KAN DU FÅ MED DE EGENSKAPER OCH KUNSKAPER DU HAR IDAG?

<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>

VILKA AV DESSA JOBB MÅSTE DU SKAFFA MER UTBILDNING ELLER KUNSKAPER FÖR ATT FÅ?

<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>

Vill du veta mer om över 2 000 olika yrken, vad de innebär, vilken utbildning och vilka egenskaper som krävs? Gå in på arbetsformedlingen.se! Där kan du göra ett »intresse-test« och få förslag på vilka yrken och arbetsuppgifter som skulle passa dig.

Vilka yrken känner du till? Informera dig, jämför och kolla framtidsutsikter!

I Yrkeskompassen på arbetsformedlingen.se finns prognoser och framtidsutsikter för 200 olika yrken. Se och jämför vilka yrken som har de bästa framtidsutsikterna!

Uppfinna och experimentera –

Ingenjörer, särskilt civila sådana, och biomedicinska analytiker kan välja och vraka mellan jobben.

Hårdvara eller mjukvara – Systemerare, programmerare och systemutvecklare är tre exempel på yrken med mycket god arbetsmarknad.

Jobba i vården? – Alla sjuksköterskor och läkare, oavsett specialinriktning, är hett eftertraktade.

Bli lärare? – De behövs för alla åldrar även om det är störst efterfrågan på specialpedagoger och yrkeslärare på gymnasiet.

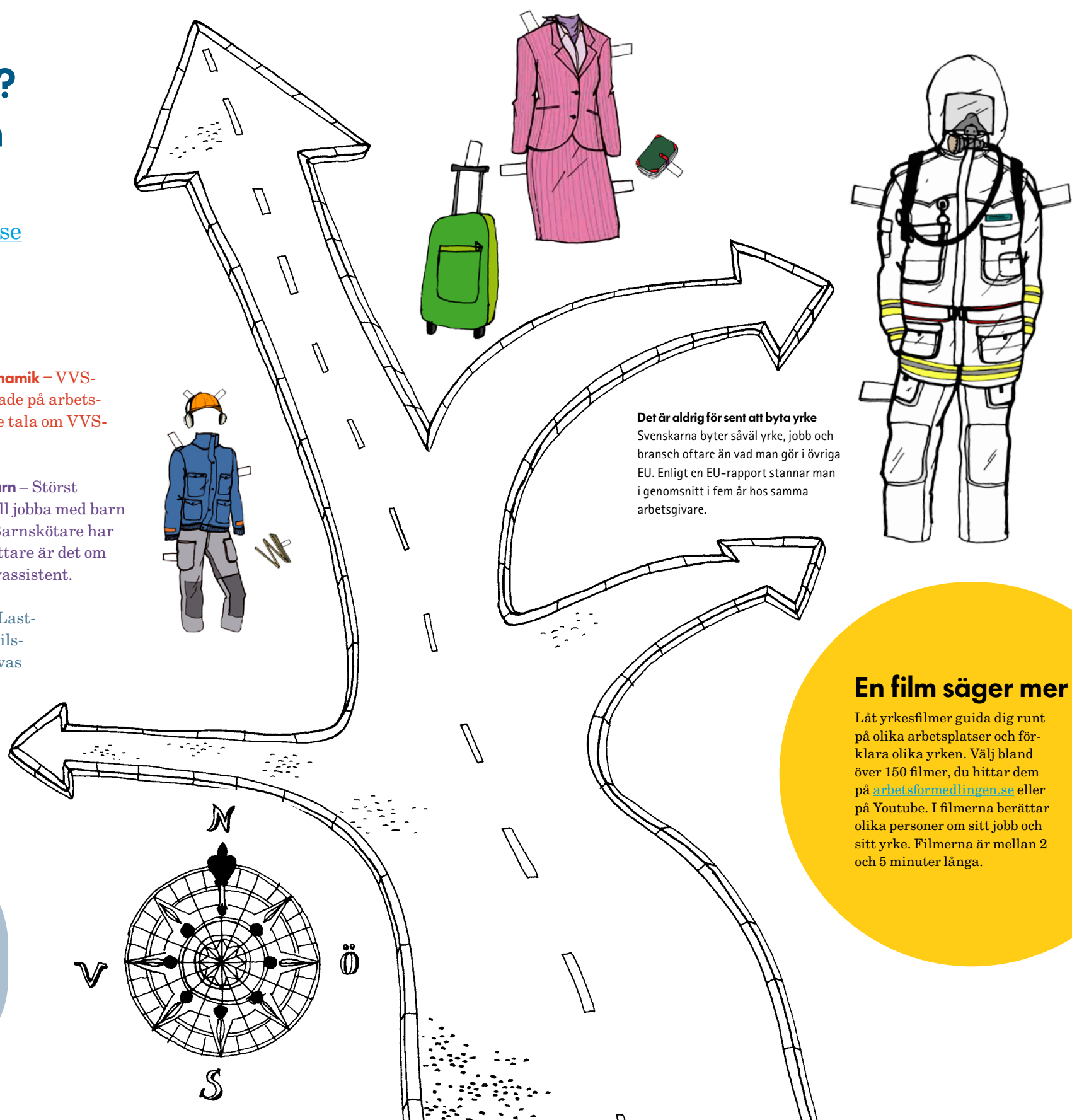
Rörkröckeri och termodynamik – VVS-montörer är eftertraktade på arbetsmarknaden, för att inte tala om VVS-ingenjörer.

Arbeta med (mindre) barn – Störst jobbchans – om man vill jobba med barn – har förskollärarna. Barnskötare har svårt att få jobb, lite lättare är det om man vill jobba som elevassistent.

Köra lastbil eller laga? – Lastbilsmechaniker och lastbilsförare kommer att behövas under kommande år.

Fler än 450 yrken beskrivs

I Yrken A-Ö kan du söka bland fler än 450 olika yrken. Du kan läsa om arbetsuppgifter, arbetsplatser och få tips om vad som är viktigt att tänka på. Titta på yrken som du känner till och jämför med yrken som du inte hade en aning om. Jämför utbildningskrav och bra kompetenser för olika, och liknande, yrken.

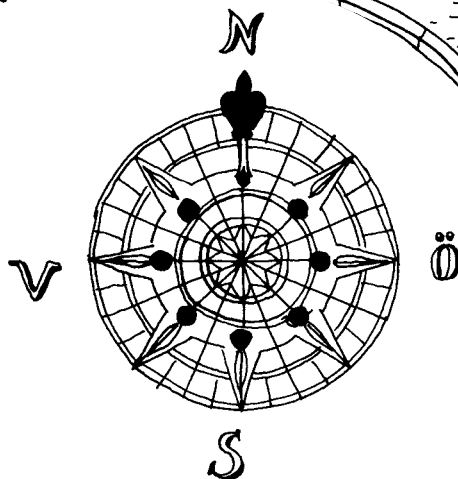

Det är aldrig för sent att byta yrke

Svenskarna byter såväl yrke, jobb och bransch oftare än vad man gör i övriga EU. Enligt en EU-rapport stannar man i genomsnitt i fem år hos samma arbetsgivare.

En film säger mer

Låt yrkesfilmer guida dig runt på olika arbetsplatser och förklara olika yrken. Välj bland över 150 filmer, du hittar dem på arbetsformedlingen.se eller på Youtube. I filmerna berättar olika personer om sitt jobb och sitt yrke. Filmerna är mellan 2 och 5 minuter långa.

Olika sätt att jobba

Det finns många olika sätt att jobba på. De allra flesta är **anställda**. När du är anställd utför du arbete för en **arbetsgivare** och får lön för det. Ett annat ord för anställd är **arbetstagare**. Man kan också jobba som till exempel **konsult** och få betalt per uppdrag. Här får du exempel på olika sätt att jobba. Du hittar fler på arbetsformedlingen.se

MÅNGA GÅR I PENSION DE NÄRMASTE ÅREN

Vet du att Sverige nu står mitt i den hittills största generationsväxlingen i historien? Att hundratusentals personer runt om i landet kommer att gå i pension och försvinna från arbetsmarknaden under de närmaste åren.

Det märks mest inom vården, man har redan brist på läkare och sjuksköterskor. Inom skolan är det svårt att få tag på lärare, förskollärare och specialpedagoger. Även inom industrin och byggbranschen blir det brist på folk. De flesta som går i pension måste ersättas med en ny person som kliver ut på arbetsmarknaden. Kanske blir det du?

VILKA YRKEN FINNS DET?

Har du fått frågan: "Vad ska du bli när du blir stor?". Den frågan är svår att svara på, i synnerhet om man inte vet vilka yrken det finns.

Undersökningar har visat att skolungdomar ofta bara kan räkna upp ett femtiotal olika yrken. Ändå finns det över tolv tusen! I Arbetsförmedlingens yrkesregister Yrken A-Ö har vi samlat beskrivningar av de 450 vanligaste yrkena på den svenska arbetsmarknaden. Där finns fakta om arbetsuppgifter, arbetsplatser och arbetsmiljö tillsammans med tips om vad som är bra att tänka på, vanliga utbildningskrav och mycket annat.

Morgondagens trendyrken

Henrik Mattsson är omvärldsanalytiker på Bloc Framtidsforskning. Han ger råd om trender och framtid till flera av Sveriges största företag.

– Det finns massor av yrken idag som inte fanns när jag var ung. Bland jobb som är på väg att försvinna finns de som använder gammal teknik, mekanik och produktion. Samtidigt växer nya yrken fram som handlar om den mänskliga dimensionen, som att informera, lära ut och vårda.

Om man vill ha jobb i framtiden tror Henrik att

det lönar sig att satsa på ytterligheter.

– Antingen superteknik eller superhantverk. Alltså långt bort från eller mycket nära människan. Personligen känner jag en trötthet inför yrken som handlar om att uttrycka sitt ego. Integration och demokratifrågor är framtid för mig.

I Henriks arbete ingår allt från att följa den internationella utvecklingen till att studera när människor bildar familj och vilka varor de väljer i affärer. Allt spelar roll och alla olika faktorer påverkar varandra

när man försöker förutsäga framtiden. Henrik tycker att framtidsprognoser är bra så länge man använder dem som inspiration och inte tar dem för mycket på allvar.

– Dina egna val kan ju faktiskt gå stick i stäv mot trenderna. Yrken handlar ju om att ha en passion för något och gör man det kanske man ändå får jobb i en nästan icke-existerande bransch. Gör därför hellre det du gillar än att försöka vara kommersiell eller strategisk.

TILLSVIDAREANSTÄLLNING

Tillsvidareanställning är detsamma som fast anställning. Om du och din arbetsgivare inte har kommit överens om något annat (till exempel en provanställning) gäller anställningen tills vidare. Då upphör anställningen efter den uppsägningstid ni kommit överens om. Lagen om anställningsskydd (LAS) säger att anställningar gäller tills vidare, om man inte från början har bestämt något annat.

TIMANSTÄLLNING

Förekommer för dig som har deltidsarbete och jobbar under oregelbundna arbetstider. Du får lön per timme.

SÄSONGSARBETE

Jobb som bara finns under vissa tider på året, till exempel på sommaren (jordgubbsplockare) eller vintern (skidguide, snöskottare).

PROVANSTÄLLNING

En provanställning är till för att du och arbetsgivaren ska kolla om jobbet är rätt för dig. Eftersom det kan ta ett tag att bedöma varar provanställningen upp till sex månader. Om arbetsgivaren är positiv och du vill ha jobbet övergår provanställningen sedan automatiskt till en fast anställning.

Se upp för en del arbetsgivare som försöker få ungdomar att »provjobba« eller »praktisera« gratis under en eller flera veckor och kallar det för provanställning. Det kan vara ett sätt för arbetsgivaren att utnyttja dig som gratis arbetskraft, utan några rättigheter eller något skydd, till exempel om du skadar dig på arbetsplatsen.

PROJEKTANSTÄLLNING

Projektanställda brukar man kalla dem som är anställda för att genomföra ett visst projekt under en begränsad tid. När projektet är klart är också jobbet slut.

SVARTJOBB

Svartjobb brukar det kallas när arbetsgivaren betalar pengarna direkt till dig men inte betalar skatt eller andra avgifter. Du tycker kanske att det är bra att få pengarna i handen, särskilt om du har varit arbetslös ett tag. Men utöver att det är olagligt förlorar du i längden på att jobba svart. Som svartjobbare kan du inte få sjukpenning när du blir sjuk eller ersättning om det händer en olycka. Du kan inte få ersättning om du blir av med jobbet och du får ingen pension på lön som betalas svart. Du är inte heller med och bidrar till skola, sjukvård, ungdomsgårdar och andra viktiga saker som skattepengarna används till.

HELTIDSANSTÄLLNING

Om du är heltidsanställd jobbar du 100 procent, oftast 40 timmar i veckan, med fast lön.

DELTIDSANSTÄLLNING

En normal heltidsanställning i Sverige är oftast 40 timmars arbetsvecka. Om du jobbar deltid får du en fast lön som är uträknad efter hur många procent av en heltid du jobbar.

VIKARIAT

Som vikarie jobbar du i stället för någon som exempelvis är sjuk eller barnledig. Det är ett bra sätt att få arbetslivserfarenhet och knyta kontakter.

LÄRLING

En lärlingsanställning innebär att du fortsätter att utbilda dig inom ditt yrkesområde efter grundutbildningen, men inte i skolan utan på en arbetsplats, med lärlingslön. En vanlig utbildningstid som till exempel elektriker- eller skomakarlärling är ungefär ett år.

KONSULT

Som konsult är du ofta projektanställd, har egen firma eller jobbar på uppdrag av ett företag för att lösa ett visst problem eller delta i ett projektarbete. Hur länge jobbet varar beror på hur länge kunden behöver dina specialkunskaper.

UTHYRD

Det finns många så kallade bemanningsföretag som »hyr ut« personal inom många olika branscher när de behöver mer eller mindre tillfällig hjälp med allt från lagerarbetare till sjuksköterskor. Du får månadslön av bemanningsföretaget.

FRILANS

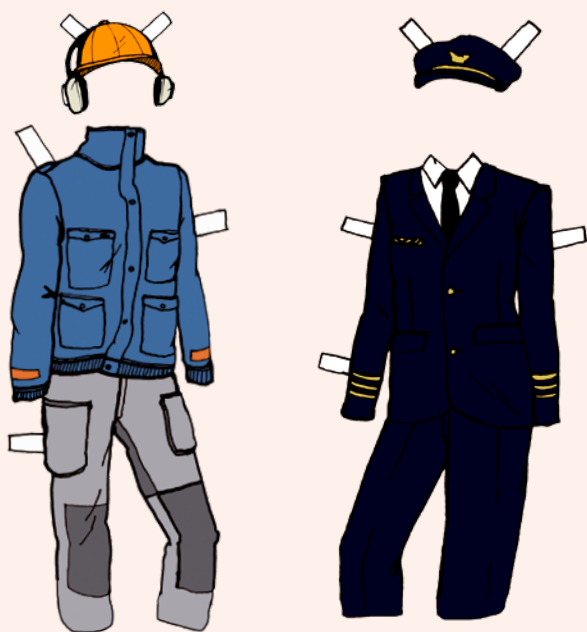
En frilansare jobbar men är inte anställd. En frilansare kan till exempel vara en journalist eller fotograf som får betalt av en tidning per artikel eller foto. Du jobbar ofta hemifrån eller på ett frilanskontor som du delar med andra frilansare.

YRKESINTRODUKTIONSANSTÄLLNING

Är en chans för dig mellan 15-24 år som saknar yrkeserfarenhet. Anställningen är en kombination av arbete och handledning eller utbildning. Den kan vara på hel- eller deltid och handledning eller utbildningen ska vara på minst 15 procent. Arbetsgivaren betalar din lön och står för handledning eller utbildning. Arbetsgivaren måste ha ett avtal med facket om yrkesintroduktionsanställning.

Jobba utomlands

Vill du jobba utomlands? Om du utbildar dig till sjuksköterska, snickare, IT-tekniker, ekonom, ingenjör eller tolk har du goda utsikter. Men även utan yrkesutbildning finns möjlighet att jobba utomlands, exempelvis som aktivitetsledare eller showartist på turisthotell, med kundsupport på callcenter, som restaurangbiträde, butiksbiträde eller färklippare.

Att söka jobb i utlandet skiljer sig inte så mycket från att söka jobb på hemmaplan. Med Arbetsförmedlingens och nätets hjälp kommer du långt utan att sätta foten utanför ytterdörren. Men du kan behöva tänka på sådant som arbetstillstånd, visum, uppehållstillstånd och försäkringar.

RÖR DIG FRITT INOM EU/EES OCH SCHWEIZ

Idag finns det bättre möjligheter än någonsin att söka jobb i Europa. Fri rörlighet för arbetstagare är en av de grundläggande rättigheterna för medborgare i EU/EES och Schweiz. Det innebär att du som svensk medborgare har rätt att söka och ta arbete i andra medlemsländer utan arbetstillstånd. Nordiska medborgare kan bo och arbeta i annat nordiskt land utan några krav på registrering eller tillstånd.

Om du inte är medborgare i Sverige eller i ett annat EU/EES-land eller Schweiz, kontakta alltid landets ambassad för information om vilka tillstånd som krävs.

JOBBA I ÖVRIGA VÄRLDEN

Om du är svensk medborgare och vill arbeta i ett land utanför EU/EES och Schweiz krävs arbetstillstånd.

KONTAKTA ARBETSFÖRMEDLINGEN

Arbetsförmedlingen vet vilka jobb som finns och var och hur man bäst får kontakt med arbetsgivare utomlands. Arbetsförmedlingen ingår i det europeiska nätverket Eures (European Employment Services) som ska bidra till ökad rörlighet av arbetskraft inom EU/EES-länderna samt Schweiz. Många arbetsförmedlingar har specialutbildade Euresrådgivare som vet vad som krävs för att jobba, och bo utomlands. En del arbetsförmedlingar arrangerar seminarier om att skriva en cv på engelska och hur man hittar jobb i Europa. Ibland ordnas rekryteringsaktiviteter och jobbmässor med utländska arbetsgivare på plats.

VILL DU VETA MER?

Utlandsjobb, aktuella utlandsaktiviteter samt kontaktuppgifter hittar du via [arbetsförmedlingen.se/jobbautomlands](http://arbetsformedlingen.se/jobbautomlands). Där finns också regler kring arbetslöshetsersättning vid utlandsarbete och annat som är viktigt att känna till innan man sticker ut! På Eures webbplats, ländernas gemensamma portal, kan du bland annat registrera ditt cv, söka jobb och hålla koll på arbetsmarknadsläget i de 31 länderna inom EU/EES och Schweiz!

Läs mer på eures.europa.eu. På vår Facebooksida Eures Sweden kan du ställa frågor om utlandsjobb och hitta tips på rekryteringar till jobb utomlands.

NÅGRA EXEMPEL PÅ VAD DU KAN JOBBA MED UTANFÖR SVERIGES GRÄNSER

VOLONTÄR

Volontärjobb för ungdomar ger sällan lön, men ofta kost och logi och i bästa fall lite fickpengar. Vanligtvis rör det sig om några månaders arbete – allt från att hjälpa till på ett barnhem till att rädda regnskog.

SÄSONGSARBETE

Fruktplockning eller färklippning i Australien eller på Nya Zeeland är bara två av tusentals möjligheter för den som vill resa till jobbet och kan vara på rätt ställe vid rätt tidpunkt. Fiskrensning på Island och liftvakt i Österrike är andra populära alternativ. Räkna med hårt arbete och långa arbetspass.

PRAKTIKJOBB

Det finns många olika program och utbyten som gör att du kan söka praktik inom EU. När det gäller andra länder har Sverige exempelvis praktikutbytesavtal med Kanada och USA. Det gör det lättare för ungdomar att få arbetsvisum.

JOBBA I NORGE

Varje år åker tusentals svenska ungdomar till Norge för att jobba inom turism, handel och kontor.

EU-JOBB

Det finns många jobb att söka inom EU:s institutioner, även för dig som inte har lång utbildning eller yrkeserfarenhet. Det finns också många möjligheter till praktik. Om du vill veta mer om möjligheten för ungdomar att praktisera eller arbeta inom EU kan du vända dig till det europeiska nätverket Eurodesk via eurodesk.org.

HOTELL OCH RESTAURANG

I storstäder och på turistorter kan du ibland få jobb även om du inte talar det lokala språket. Boende måste du ordna själv.

CALLCENTER

Idag kan du jobba var som helst med dator och telefon. Många företag har flyttat sina kundmottagningar och supporttjänster utomlands, till så kallade callcenters i bland annat Spanien och på Irland. Där talar du svenska på jobbet – fast du är utomlands.

AU PAIR

Att jobba som au pair är en möjlighet för dig som både tycker om barn och att komma ut i världen. Du får uppleva ett nytt land och lära dig landets språk samtidigt som du bor i en familj och tar hand om barn. Både tjejer och killar kan arbeta som au pair. Au pair räknas i de flesta länder som ett kulturellt utbyte där kost och logi ingår samt fickpengar.

Sök jobbet!

Första steget är att skriva en ansökan. Målet är att fånga arbetsgivarnas intresse och väcka nyfikenhet. Du behöver inte berätta allt, bara tillräckligt för att de ska vilja träffa dig.

Skriv din ansökan på dator. Om du vill kan du använda dator och skrivare som finns på arbetsförmedlingarna. Där finns dessutom alltid en arbetsförmedlare som du kan rådfråga.

Kolla upp arbetsplatsen och yrkesområdet innan du skriver din ansökan. Ju mer du vet, desto bättre förutsättningar har du att locka arbetsgivaren att kalla dig till intervju. På arbetsformedlingen.se hittar du länkar till information om olika branscher och över 2 000 yrken finns beskrivna.

1

ANALYSERA PLATSANNONSEN

När du hittar en intressant platsannons, gå igenom den noggrant. Vilka krav ställs på erfarenhet och utbildning? Är du rätt för jobbet? Är arbetsgivaren rätt för dig? Be en förälder eller kompis läsa om du känner dig osäker på om du har de rätta egenskaperna för jobbet. Du kan också få hjälp av en arbetsförmedlare genom att besöka oss eller ringa 0771-416 416.

2

ANVÄND TELEFONEN

Ibland är det bra att ringa arbetsgivaren innan du skickar din ansökan. Då kan du få reda på mer om arbetsplatsen, arbetsuppgifterna och vilka personliga egenskaper som behövs. Läs platsannonsen noga innan du ringer så att du inte ställer frågor som annonsen redan besvarar.

OBS! Respektera om det står i annonsen att arbetsgivaren inte vill ha samtal, utan bara skriftliga ansökningar.

TELEFONTIPS

Alla som har försökt ringa en chef vet att de kan vara svåra att få tag i.

Företagsledaren Peter vet när man ska jaga honom och andra chefer.

– Ring tidigt på morgonen, innan jag hinner försvinna på möten. Eller sent på eftermiddagen, men inte precis innan dagens slut, för då brukar jag vara mycket stressad. Börja alltid med att fråga om jag har tid att prata just nu. Om jag ger dig en annan tid, passa den – ring inte tio minuter före eller en halvtimme senare. Då är du körd, om du inte har en mycket bra ursäkt!

Peter tycker att det är bra att ringa i förväg och ställa frågor, men tipsar om att det finns fler sätt att söka information:

– Sök på deras hemsida och glöm inte att googla företaget så att du vet så mycket som möjligt om din eventuella framtida arbetsgivare.

Kaféägaren Jessica vill gärna att du lämnar din ansökan personligen.

– För då är ju halva jobbet gjort! Jag hinner få en snabbrapport om personen direkt. Jag gillar inte heller när det personliga brevet känns krystat och mer eller mindre taget från en mall. Det är bättre att det känns mer som det kommit direkt från hjärtat. Är du ung behöver du inte ha en lång meritlista. Jag letar efter någon som liksom bara brinner för att jobba just hos mig.

INNAN DU RINGER:

- Läs på om arbetsgivaren.
- Ta reda på vem du ska fråga efter (det brukar stå i annonsen).
- Fundera över hur du ska presentera dig.
- Förbered egna frågor.
- Ha betyg/intyg till hands.
- Ha platsannonsen framför dig.
- Ha papper och penna redo.
- Googla.

NÄR DU RINGER:

- Uppge ditt namn och vad du vill.
- Försäkra dig om att du talar med rätt person och att hon/han har tid för telefonsamtalet.
- Berätta om dig själv och varför du söker jobbet.
- Ställ dina frågor.
- Svara på arbetsgivarens frågor.
- Skriv ned vad ni kommer fram till.

INTRISETESTET!

För att lättare kunna avgöra vad du ska ha med i din presentation i Arbetsförmedlingens cv-databas kan du göra intressetestet på arbetsformedlingen.se

CV/MERITFÖRTECKNING

Arbetsgivaren vill oftast att du skickar in ditt cv eller din meritförteckning. Cv är förkortning av *curriculum vitae* som är latin och betyder levnadsbeskrivning. En *meritförteckning* är en sammanställning av dina *meriter*, det vill säga utbildningar du gått, arbeten du haft och andra erfarenheter. Alltså är cv och meritförteckning ungefär samma sak.

Kontaktuppgifter

Namn, adress, personnummer.

Mål

Skriv vad du vill göra i arbetslivet på kort och lång sikt.

Formella meriter

Är sådant som kan styrkas med betyg eller intyg på till exempel:

- Arbeten/anställningar
- Utbildningar/kurser
- Praktik
- Körkort
- Förtroendeuppdrag

Andra erfarenheter

Kan vara något som du gjort på din fritid eller i skolan som gett erfarenheter du kan använda i arbetssammanhang.

Till exempel:

- Fritidsintressen/hobby (motorer eller musik, datorer, eller idrott med mera).
- Ta hand om husdjur/småsystem.
- Språkkunskaper.

Referenser

Ha med minst två stycken.

CV

Namn: Jenny [REDACTED]
 Personnr: [REDACTED]
 Adress: Starvägen 54, 9 tr.
 199 56 Skedström
 Telefon: [REDACTED] (Mobil) / [REDACTED] (hem)
 E-post: brottarjenny@fasttrack.se

MÅL

Långsiktigt: Forska inom medicinsk teknik
 Kortsiktigt: Få prova på att arbeta i laboratoriemiljö

ALLMÄN PROFIL

- Vill arbeta med något som gör människors liv bättre
- Har ett praktiskt handlag, som kan passa väl i ett laboratorium
- Stor erfarenhet av datorer och viss erfarenhet av programmering
- Glad och positiv, kan ibland uppfattas som ganska enviss
- Ordningssam, bra på att passa tider och ta ansvar

ARBETSLIVSERFARENHET

2008–2009	Arbete helger/kvällar som biträde på Mor Bullans bageri
2009 jun–aug	Sommararbete som kontorist och laboratorieassistent
2010 jun–aug	Slurplartech (ett belgiskt röntgenföretag med utveckling i Skedström)
2011 juli–aug	Ungdomsledare på äventyrsläger, Norrbyskär

UTBILDNING

2009–2012	Samhällvetenskapligt program 2500 p, Skedströmsgymnasiet, fullgjord grundskola, Skedströmsskolan
-----------	--

ÖVRIGT

- Spelar innebandy i division 2
- Sjunger i kör
- Konstruerat appar för Android/iPhone
- Kan säga Hej och Jag älskar dig på 14 språk

REFERENSER:

Mor Bullan, Mor Bullans bageri [REDACTED]
 Dr Karin Eksray, Slurplartech, via vx [REDACTED]

3

SKRIV DIN ANSÖKAN

En jobbsökans innehåller ett kort personligt brev och en lista på vad du kan och har gjort tidigare, så kallad cv/meritförteckning.

Ditt brev ska ge en kort men personlig presentation av dig och information om varför du söker jobbet. Det räcker med en sida. Anpassa brevet till jobbet. Är det en klädbutik, en bilverkstad eller en nattklubb du vill jobba på?

Låt gärna någon läsa igenom ditt brev innan du skickar det och titta på vårt varnande exempel. Tror du att »DJ Lasse Svensson« kunde ha presenterat sig på ett bättre sätt? Det tror vi!

Skriv fullständigt namn, adress, telefonnummer och e-postadress.

Skriv fullständig adress och namn på kontaktperson på företaget du söker jobb på.

Berätta vilket jobb du söker och hur du vet att jobbet är ledigt. Om du har pratat med någon på företaget, skriv personens namn. Ibland står ett så kallat »referensnummer« i platsannonser, skriv det också.

Berätta vad du har gjort tidigare, men ta bara med sådant som kan vara intressant för arbetsgivaren.

Skriv kort om varför du vill ha jobbet och ge exempel på sådant som visar varför du är rätt person; egenskaper, erfarenheter, utbildning och fritidsintressen.

Glöm inte att kontrollera stavning!

Utgå inte ifrån att arbetsgivaren vill använda SMS eller MSN utan hellre vill ringa eller skriva brev.

Tacka gärna för att de tar sig tid att läsa din ansökan. Be att få komma på anställningsintervju.

Skriv under med för- och efternamn och din namnteckning.

Från: DJ KoolKat (Lasse Svensson) Skriv datum.
Dagen D!

Till: Melodifestivalen

Attention: Nån snubbe som anställer folk

Yo!,

Hörde via djungeltrumman att ni söker folk! Jag ringde och snackade med nån snubbe som sa att ni behövde folk som springer med kaffe och sånt. Han ville ha in ansökan svart på vitt så här kommer ett brev från mej, DJ Lasse.

Ja har just gått ut skolan å e i stort behåv av att tjena snabba pengar för jag vill dra utomlands så snabbt såm möjligt. Jag er ju en rätt kend DJ här på byn så ja vet mycket om musik, laddar vell ner en 20 terrabyte i veckan, även Danny och Erik Saade å sånt som ja hatar men man måste ju få upp sin ratio så man inte blir bannad. Nåra kaffekoppar kan ja nog servera åt er, no problem, men helst vill man ju stå på scen själv och mixa.

Jallafall, åm ni kan erbjuda toplön och bra arbetstider.

Hojta till på MSN om ner jag kan börja, så kårmer jag på stubinen (om jag inte e upptagen just den dan).

Hasta la Vista

DJ KoolKat

På arbetsformedlingen.se hittar du exempel på personliga brev som ger större chans att få jobbet än det här brevet.

OM BETYG OCH INTYG

Intyg innehåller kortfattad information om företag du varit anställd hos eller utbildningar du gått. I ett betyg skriver arbetsgivaren ett omdöme, alltså mer detaljerat om hur du har skött dig.

Om du skickar kopior på intyg och betyg ska de vara *vidimerade*. Det betyder att två personer ska skriva sina namnteckningar, telefonnummer och adress på kopiorna. Därmed intygar de att dessa stämmer överens med originalen.

»Ta gärna med något speciellt du har gjort eller är duktig på. Har du tävlat i hundra meter häck, sålt bullar eller är jättebra på att spela piano – skriv det! Visa entusiasm för jobbet och förklara varför du vill ha det. Låt andra läsa ditt brev och cv och be om synpunkter. Fler personer än du tror kan hjälpa dig med bra tips, exempelvis föräldrar, grannar, äldre syskon och dina kompisars föräldrar.«

Peter, företagsledare

Lotten, VD på behandlingshem vill ha minst en »personlig referens«.

»Någon som har känt dig länge och kan berätta hur du funkar i olika sammanhang. Exempelvis en god vän eller en lärare. Om du har varit engagerad i någon förening finns det säkert någon ledare som vet hur du fungerar i grupp och utför uppgifter. I ansökan vill jag också veta varför du vill ha just det här jobbet och hur du tror att du kan bidra.«

REFERENSER

Referenser är helt enkelt personer som känner dig väl och som vet hur du funkar i olika situationer. Ta med minst två referenspersoner. Allra bäst är om du kan lämna referenser från tidigare jobb. Men det går också bra med exempelvis en lärare. Skriv deras namn, adress och telefonnummer i ansökan. Glöm inte att kolla om de vill ställa upp som dina referenspersoner!

Du måste inte skriva referenserna i ansökan. Du kan i stället skriva att du gärna lämnar referenser om arbetsgivaren vill det.

CHECKLISTA FÖR DIN ANSÖKAN

När du har skrivit ansökningsbrev och cv/meritförteckning är det dags att skicka in ansökan. Men kolla först:

- Är det rätt namn, adress, telefonnummer och personnummer överallt?
- Är det rätt datum överallt?
- Har du fått med allt du ville?
- Är ansökan snyggt utskriven, utan stavfel?
- Har du kollat med referenspersonerna att de ställer upp?
- Är dina bilagor numrerade? (om du har några)
- Ligger de i rätt ordning?
- Har du tagit en kopia på din ansökan och på andra papper?
- Har du skickat med kopior, intyg eller betyg, om arbetsgivaren har bitt om det?
- Står det rätt namn och adress på kuvertet? Står det i platsannonser att arbetsgivaren vill att det ska stå något särskilt på kuvertet, till exempel ett referensnummer?
- Har du skrivit under?
- Kommer din ansökan i tid? Vilket sista datum stod i platsannonser?
- Visa gärna din ansökan för någon eller några du litar på innan du skickar iväg den. Prata gärna med en arbetsförmedlare på närmaste arbetsförmedling eller ring 0771-416 416.

Anställningsintervjun

Intervjun är ett bra tillfälle att ta reda på om jobbet passar dig och om du passar för jobbet. Det gör inget om du är nervös, arbetsgivaren har nog själv varit på anställningsintervju och vet hur det känns.

Vad ska du svara på arbetsgivarens frågor? Det vet bara du! Men det hjälper att tänka igenom vilka frågor som kan komma och hur du ska ge en så rättvisande bild av dig själv som möjligt. Du behöver inte kunna rabbla svaren utantill, men det är bra att ha övat om nervositeten slår till. Öva på de vanligaste frågorna och fundera över de övriga.

VAD HÄNDER SEDAN?

Det kan ta lång tid innan du får svar. Arbetsgivaren kanske har intervjuat många personer och behöver tid att tänka. Om arbetsgivaren inte kontaktat dig inom överenskommen tid kan du själv ringa. Det visar att du är intresserad.

»Var dig själv när du är på anställningsintervju och svara vad du verkligen tycker, inte vad du tror att arbetsgivaren vill höra. Och våga fråga om sånt du undrar över – det finns inga dumma frågor ... Det viktiga för mig är att du vill arbeta och är positiv, det räcker otroligt långt.«
Fredrik, restaurangchef.

CHECKLISTA FÖR ANSTÄLLNINGSENTREVJUN

En del tips kanske känns självklara, men i stressen inför intervjun är det lätt att glömma även det mest uppenbara...

- Ta reda på hur du tar dig till intervjun.
- Ta med arbetsgivarens telefonnummer så du kan ringa om du blir försenad.
- Ta med original på betyg och intyg.
- Kom i tid (men inte för tidigt!)
- Kom ihåg namn, särskilt på den som intervjuar dig.
- Anpassa klädsel och vilka tatueringar som ska vara synliga utifrån jobbet du söker. Hur ser andra på företaget ut? Kostym och slips? Jeans och t-shirt? Kycklingdräkt?
- Prata lagom mycket och avbryt inte.
- Känn ingen press på att ge snabba svar. Ge dig själv lite tid att tänka efter varje fråga. Det får dig att verka smart och eftertänksam.
- Titta inte på klockan, då tror arbetsgivaren att du är uttråkad eller att du tycker att du har viktigare saker för dig.
- Var dig själv, till en viss gräns. Men dölj inte för mycket. När du väl har fått jobbet ska du kunna behålla det och trivas.

Träna på frågorna som brukar komma på anställningsintervjun >>>

18 typiska frågor från arbetsgivaren och hjälp med några av svaren

BERÄTTA OM DIG SJÄLV!

Koncentrera dig på de senaste åren och fatta dig kort.

HAR DU LÄTT ATT LÄRA DIG NYA SAKER?

HUR TYCKER DU ATT EN BRA ARBETSKAMRAT SKA VARA?

KAN DU TA KRITIK?

VAD HAR DU ARBETAT MED FÖRUT?

Få inte panik. Arbetsgivaren vet att de flesta ungdomar inte har hunnit skaffa sig så mycket yrkeserfarenhet, men även sommarjobb, helgjobb, ideellt arbete och extraknäck räknas.

KAN DU LÖSA PROBLEM SNABBT?

VAD GÖR DU PÅ FRITIDEN?

KAN DU BERÄTTA OM NÅGOT MISSTAG DU GJORT? VAD DU LÄRDE DIG AV DET?

HUR SKULLE DINA KOMPISAR BESKRIVA DIG?

KAN DU BERÄTTA OM NÅGOT RIKTIGT BRA DU HAR GJORT?

VARFÖR SKA VI ANSTÄLLA JUST DIG?

VARFÖR HAR DU SÖKT DET HÄR JOBBET?

Arbetsgivaren vill veta hur intresserad du är av jobbet och hur mycket du vet om företaget. Beskriv vad som intresserar dig i arbetet och koppla det gärna till vad du kan erbjuda; dina egna erfarenheter, utbildning och egenskaper.

HUR FUNGERAR DU I GRUPP?

VILKA ÄR DINA STARKA OCH SVAGA SIDOR?

VAD VET DU OM OSS?

Lyft fram det som är viktigast utifrån vad du tagit reda på om företaget. Var kortfattad. Arbetsgivaren vill veta hur engagerad du är i det du hoppas ska bli ditt nya jobb.

VAD FÅR DIG ATT TRIVAS PÅ ETT ARBETE?

HUR HANTERAR DU STRESS OCH TIDSPRESS?

VAD GÖR DU OM FEM ÅR?

6 frågor du kan ställa och några funderingar du ska hålla för dig själv

ÄR DET OKEJ OM JAG BÖRJAR MED ATT TA UT SEMESTER?

UNGEFÄR NÄR KOMMER NI ATT BESTÄMMA VEM SOM FÅR JOBBET?

OM DET ÄR FÖR TRÅKIGT KANSKE JAG SLUTAR EFTER EN DAG.

ARBETAR MAN ENSAM ELLER I GRUPP?

VILKA BLIR MINA ARBETSUPPGIFTER?

KAN JAG KOLLA MIN MEJL I DIN DATOR? DET TAR BARA EN SEKUND.

ÄR ALLA SOM JOBBAR HÄR LIKA URGAMLA SOM DU?

OM JAG FÅR JOBBET, NÄR KAN JAG BÖRJA?

HUR ÄR ARBETSTIDERNA?

MAN VILL JU INTE JOBBA IHJÄL SIG!

KAN JAG TA SOVMORGON PÅ MÅNDAGAR?

FINNS DET CHANS FÖR MIG ATT UTVECKLAS PÅ DEN HÄR ARBETSPLATSEN?

JAG ÄR JU EGENTLIGEN BARA INTRESSERAD AV PENGARNA!

Arbetsförmedlingen

– på din sida

På Arbetsförmedlingen är vi experter på jobb och arbetsmarknad. Vilket jobb du väljer bestämmer du förstas själv, men vi stöttar dig gärna.

Du har rätt till stöd från Arbetsförmedlingen när du söker jobb. Du når oss på flera sätt; genom att besöka närmaste arbetsförmedling, ringa, följa oss på Facebook eller gå in på arbetsformedlingen.se. Många av våra arbetsförmedlare har erfarenhet av att stötta ungdomar med jobbsökande och yrkesval. Våga fråga om allt och berätta vad du vill, så kan vi ge dig bra stöd snabbare.

TIPS!

Gå in på arbetsformedlingen.se och skriv in dig i förväg innan du går till Arbetsförmedlingen första gången. Du fyller i personuppgifter och viktiga upplysningar som gör att du kommer igång snabbare.

ARBETSFÖRMEDLINGEN KAN TILL EXEMPEL ERBJUDA DIG

- en konkret handlingsplan med strategi och aktiviteter för att snabbt hitta jobb
- rekryteringsträffar och jobbmässor med arbetsgivare
- workshops i att skriva cv och ansökningsbrev
- informationsmöten och seminarier om utbildningar, utlandsjobb och starta eget

Välkommen

Arbetsförmedlingen finns på många platser runt om i Sverige. När du besöker oss första gången får du träffa en arbetsförmedlare. Arbetsförmedlingen fungerar som din samtalspartner och guide i jobbdjungeln. Vi stöttar dig att hitta ett jobb så snabbt som möjligt. Du själv gör det mesta av jobbet men Arbetsförmedlingen hjälper dig på vägen. Tillsammans gör vi en handlingsplan med strategi och aktiviteter som leder dig framåt.

Under tiden du söker jobb kan du ha kontakt med Arbetsförmedlingen på flera olika sätt. Du kan ringa och till exempel få råd innan anställningsintervjun; besöka vår webbplats för att göra ett snyggt cv; titta in på en arbetsförmedling som anordnar en jobbmässa inom just ditt intresseområde, eller träffa en arbetsförmedlare och få tips och råd.

På arbetsformedlingen.se hittar du alla aktuella aktiviteter som jobbmässor, informationsmöten och rekryteringsträffar. Kolla också din närmaste arbetsförmedlings egen webbsida.

TA MED VIKTIGA PAPPER!

När du besöker Arbetsförmedlingen första gången ska du ta med dina betyg och intyg. Ta också med din legitimation.

HAR DU RÄTT TILL EXTRA STÖD?

Informera Arbetsförmedlingen om du har någon form av funktionsnedsättning, till exempel dyslexi eller en sjukdom som kanske gör dig trött. Du kan få särskilt stöd för att komma in i arbetslivet eller för att underlätta på arbetsplatsen, om det påverkar din arbetsförmåga. Arbetsförmedlaren kan ge mer information.

Ring en arbetsförmedlare

Visste du att du kan ringa eller chatta med Arbetsförmedlingen och få personlig hjälp med både yrkesval och jobsökande?

Du kan ringa vår supporttjänst 8–20 alla vardagar och 9–16 på lördagar och söndagar (stängt på helgdagar). Där får du prata med en utbildad arbetsförmedlare, en jobsökarexpert! Du kan också chatta med en arbetsförmedlare under samma tider; arbetsformedlingen.se/kontakt.

Du behöver inte vara inskriven vid någon arbetsförmedling eller uppge namn och personuppgifter för att ringa. Alla är välkomna. Du kan också kontakta oss via texttelefon, bildtelefon och teletal (trepartsamtal).

DET HÄR KAN DU FÅ HJÄLP MED:

- Du kan få hjälp med allt ifrån att tolka platsannonser till att förbättra ditt cv.
- Hjälp med att använda Arbetsförmedlingens webbplats.
- Förslag på var du hittar lediga arbeten.
- Information om hur man söker jobb, även utomlands.
- Information om möjligheter och skyldigheter för dig som söker arbete.
- Information om utbildningar och yrken och svar på allmänna frågor om arbetslöshetsförsäkringen.

JOBBJAKT PÅ WEBBEN

På arbetsformedlingen.se kan du skapa en egen sida, *Min sida*. Här kan du spara din jobbsökning, med cv/meritförteckning och presentationsbrev. Hundratals arbetsgivare söker nya medarbetare varje dag i Arbetsförmedlingens cv-databas. Genom att skapa en egen plats här kan du presentera dig för arbetsgivaren och låta jobbet hitta dig!

Hitta jobb på din smartphone!

Platsbanken har flest jobbannonser i Sverige! Platsbanken finns som gratis app för iPhone, Android och surfplattor.

Där kan du:

- › Söka via yrke och filtrera på arbetsort
- › Söka via ort och filtrera på yrkesområden
- › Fritextsöka – sök på flera ord
- › Spara sökningar och annonser som favorit
- › Söka efter rekryteringsträffar
- › Mejla eller dela jobbannonser
- › Hitta företaget på kartan (om besöksadressen finns i annonsen).
- › För iOS kan du även lägga till ditt cv som du sen kan bifoga när du söker ett jobb.

I appen kan du även hitta alla kontaktuppgifter och vägbeskrivningar till arbetsförmedlingar.

Alla texter utom själva annonserna, listor på yrkesområden, yrkesgrupper och yrkesbenämningar finns även på arabiska, engelska, franska, ryska och spanska.

Hitta jobb genom sociala medier!

Att synas och ta nya kontakter via sociala medier är ett bra sätt att söka jobb idag. Det finns många bloggar, sidor och grupper där du kan diskutera med andra och få tips om hur du söker jobb eller var de lediga jobben finns. Arbetsförmedlingen har en egen Facebooksida där vi ger jobbsökartips och svarar på allmänna frågor. Vi har också en sida på nätverkssajten LinkedIn. På arbetsformedlingen.se/onlineaktiviteter kan du se filmer och få tips på hur du kan använda sociala medier när du söker jobb.

Vem är du på nätet?

Hur vill du presentera dig själv inför en blivande arbetsgivare? Idag är det många som googlar på personerna som söker jobb hos dem. Tänk på att ditt sätt att agera på till

exempel Facebook eller i bloggarnas kommentarsfält bidrar till att ge en bild av vem du är och vad du är intresserad av.

Det gäller även vad du »gillar« och diskuterar på till exempel Facebook. Fundera gärna på dina säkerhetsinställningar på nätet – du kan själv bestämma vad du vill dela med dig av öppet, och vad du vill hålla privat.

Dina egenskaper

Vilka är dina starkaste egenskaper? Vill du jobba snabbt eller långsamt? Hur klarar du att ta instruktioner och göra som du blir tillsagd? Är du bra på att lyssna eller bättre på att prata själv?

Det finns inga bra och dåliga egenskaper – allt handlar om när, var och hur du ska använda dem. Ibland är det bra att vara lugn och lyhörd. I ett annat jobb kanske det är viktigare att vara snabb och orädd. När du söker jobb och skriver cv och personligt brev är det viktigt att sätta ord på vad du är bra på. Arbetsgivare bryr sig ofta lika mycket om dina personliga egenskaper som din utbildning och yrkeserfarenhet.

☐ Allvarlig	☐ Flexibel	☐ Lättsam	☐ Saklig
☐ Aktsam	☐ Följsam	☐ Medmänsklig	☐ Samarbetsvillig
☐ Alert	☐ Försiktig	☐ Metodisk	☐ Seg
☐ Ambitiös	☐ Genomtänkt	☐ Mjuk	☐ Skarp
☐ Anpassningsbar	☐ Glad	☐ Modig	☐ Smart
☐ Ansvarsfull	☐ Grundlig	☐ Motiverad	☐ Snabb
☐ Arbetsam	☐ Human	☐ Mottaglig	☐ Självständig
☐ Banbrytande	☐ Hård	☐ Målinriktad	☐ Själsäker
☐ Behärskad	☐ Ihärdig	☐ Mångsidig	☐ Stark
☐ Beskyddande	☐ Impulsiv	☐ Obeveklig	☐ Trovärdig
☐ Bestämd	☐ Innovativ	☐ Objektiv	☐ Stödjande
☐ Diplomatisk	☐ Insiktsfull	☐ Omsorgsfull	☐ Taktisk
☐ Disciplinerad	☐ Karismatisk	☐ Orädd	☐ Tuff
☐ Diskret	☐ Kaxig	☐ Otålig	☐ Tålmodig
☐ Driven	☐ Klarsynt	☐ Ovanlig	☐ Unik
☐ Dynamisk	☐ Klok	☐ Praktisk	☐ Uppriktig
☐ Effektiv	☐ Kompetent	☐ Pratsam	☐ Uppskattande
☐ Eftertänksam	☐ Konsekvent	☐ Proffsig	☐ Uthållig
☐ Ekonomisk	☐ Kreativ	☐ Punktlig	☐ Utåtriktad
☐ Energisk	☐ Kunnig	☐ Pålitlig	☐ Vanlig
☐ Entusiastisk	☐ Kvicktänkt	☐ Rationell	☐ Vaksam
☐ Envis	☐ Känslig	☐ Realistisk	☐ Vaken
☐ Erfaren	☐ Lojal	☐ Resultatinriktad	☐ Vältränad
☐ Exceptionell	☐ Lugn	☐ Rolig	☐ Äventyrlig
☐ Expert	☐ Lyhörd	☐ Rörlig	☐ Öppen

Hurra! Du har fått jobbet. Nu ska du lära känna nya arbetskamrater och sätta dig in i både arbetsuppgifterna och reglerna på arbetsplatsen. Men se till att få ett skriftligt anställningsavtal.

Börja jobba

CHECKLISTA FÖR ANSTÄLLNINGSAVTAL

Det här är några av de saker som ska finnas med i ditt anställningsavtal:

- Dina arbetsuppgifter.
- Dina arbetstider. Är det till exempel flex-tid, jour eller kanske skiftarbete?
- Övertidsregler.
- Din anställningsform. Är det en tillsvidareanställning eller en visstidsanställning som vikariat eller säsongsjobb?
- Lön och andra förmåner.
- Jobbets omfattning. Är det hel- eller deltid?
- Anställningsvillkor.

DITT ANSTÄLLNINGSAVTAL

När du har fått ett erbjudande om jobb ska du och arbetsgivaren komma överens om vad som ska gälla, till exempel om dina arbetstider och din lön. Det ni kommer fram till ska skrivas ned på papper och skrivas under av dig och arbetsgivaren. Men skriv inte under direkt. Be att få ta hem det och fundera. Låt någon annan titta på det om du känner dig osäker. Ta hjälp av en förälder, en kompis eller av din arbetsförmedlare.

OBS!
Om du är inskriven på Arbetsförmedlingen vill vi att du hör av dig och berättar när du fått jobb.

»Våga be om hjälp och ställa frågor när du börjar på ett nytt jobb. Alla kan känna igen sig i din situation – vi har väl alla varit nya någon gång!«

Teresa, projektledare
(du hittar fler tips på nästa sida!)

INSIDERTIPS:

De flesta nya situationer är en aning skrämmande. Första dagarna på jobbet är inget undantag. Det finns oskrivna regler på alla arbetsplatser, precis som det finns i skolan eller i kompisgänget. Det gäller bara att knäcka koden. Försök att snabbt skaffa en vägvisare på den nya arbetsplatsen. Det brukar vara enkelt, alla gillar att känna sig behövda.

Vi har frågat några yrkeserfarna personer om vad de tycker att en ung nyanställd person ska tänka på.

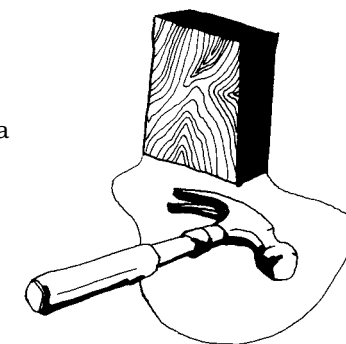
- Var inte rädd för att be om hjälp och att fråga hur saker och ting går till. Alla vet att du är ny. Dessutom är du ung och de flesta äldre lider av missuppfattningen att unga inte vet någonting. Ingen blir irriterad eller förvånad om du frågar hur du ska göra saker, tvärtom krossar du en annan klassisk fördom; att unga människor är kaxiga och tror att de kan och vet allt bäst själva. Att ställa frågor visar dessutom att du är intresserad och vill göra ett så bra jobb som möjligt.
- **Diska din kaffekopp direkt** och släng aluminiumburkar i rätt låda, annars blir Barbro/Gunnar/Hamid sura och det blir dålig stämning.
- Sitt inte och sov när du är klar med den senaste arbetsuppgiften du fick. Fråga i stället om det finns något annat du kan göra. Annars stämplas du som slö och ointresserad.
- Surfa inte på privata sajter och ring inte personliga samtal på arbetstid. En annan olämplig sak är att blogga eller facebooka om hur segt och tråkigt det är att jobba. Din chef kan också googla.
- Gör det du har lovat, du gillar säkert inte själv när folk lovar saker de inte håller.

- Om du blir försenad med en arbetsuppgift, säg till i tid, inte dagen efter du skulle vara klar. Det kanske fungerade i skolan, men det håller inte på en arbetsplats. **Du kan nästan alltid få mer tid på dig**, särskilt när du är ny. Men inget retar upp folk så mycket som när de får veta att något inte är klart i exakt samma sekund som det skulle lämnas in.
- Tala tydligt! Många unga mumlar och en del äldre har dålig hörsel och kort tålamod. De vill höra vad du säger.
- Ta inte på dig mer än du klarar av.
- Det tar tid att lära känna nya människor. **Ha tålamod** med dina nya arbetskamrater och döm inte ut dem direkt för att de, enligt dig, har fula kläder eller en frisyr som ser ut som en dålig peruk. Du vill säkert inte bli dömd på förhand, det vill ingen annan heller.
- Ta kritik på ett konstruktivt sätt, börja inte grina eller kasta saker omkring dig eller slå i dörrar. Gör det när du kommer hem i stället.
- **Tro inte att du kan hålla allt i huvudet.** Skriv upp i ett anteckningsblock eller i mobilen. Sätt larmet på mobilen för att bli påmind om möten och viktiga uppgifter.
- Kom ihåg namn på dina nya arbetskamrater. Folk blir glada när du kommer ihåg vad de heter.
- Säg till direkt om du gör ett misstag och **be om hjälp** för att undvika det i framtiden.
- Orka lyssna. Alla blir glada när folk hör och ser dem. Om du lyssnar på andra kommer de att se dig och lyssna på dig. Då blir alla gladare.
- Säg **tack för hjälpen**, ofta.

★ Tack för tipsen: Pentus, Mehmet, Carolina, Samma, Josef och Nisse.

Starta eget

Har du en idé som du verkligen tror på? Vill du bli din egen chef? Då kanske det passar dig att starta eget företag. Men var ska du börja och vad behöver du tänka på?

1 AFFÄRSIDÉ

För att starta eget behöver du en affärsidé, något som bygger på en tjänst eller en produkt du tror att andra vill ha. Det kan vara en korykiosk eller ett kafé, en yoga-studio eller en produkt som till exempel en motordriven mandarinskalare eller egendesignade jeans.

2 MARKNAD

Behövs ditt företag? Är det efterfrågan på det du vill sälja? Varför ska kunderna komma till just dig? Om din idé är helt ny – kan du skapa efterfrågan? Hur går det för andra företag som jobbar med liknande saker? Prata med människor du litar på. Gör efterforskningar på nätet för att kolla om din idé håller.

3 AFFÄRSPLAN

Att skriva en affärsplan är ett sätt att planera företagsstarten, men den behövs också för att exempelvis få låna pengar i en bank. Skriv vad du vill göra, kort och enkelt. Berätta vilka dina framtida kunder är, om din idé och om hur marknaden ser ut. Ta också reda på vilka lagar och regler som gäller för just din verksamhet.

4 BUDGET

En viktig del i din affärsplan är att göra en budget. Lista kostnader du tror att du kommer att ha under första året. Och hur mycket pengar du kan tänkas tjäna. Kan du jobba hemifrån eller måste du hyra lokal? Behöver du köpa dator, dammsugare, motorsåg eller symaskin? Om du ska tillverka något, vad kostar råmaterialet? Hur ska du finansiera starten – har du sparade pengar eller måste du ta banklån?

5 FÖRETAGSFORM

Olika företagsformer passar olika typer av verksamheter. Ska du starta eget ensam eller tillsammans med andra? Behöver du anställa folk? Hur mycket pengar ska investeras? Finns dina kunder bara i Sverige eller över hela världen? Väg alternativen och dina behov mot varandra innan du väljer att starta exempelvis enskild firma, kooperativ eller aktieföretag.

6 PAPPER & PENGAR

Ha koll på kvitton, deklaration och försäkringar från första början. Ta kontakt med någon som kan sköta din ekonomi om du inte kan göra det själv. Då slipper du problem senare.

7 TILLSTÅND

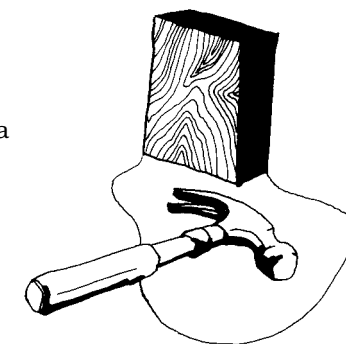
Det är viktigt att ta reda på om din verksamhet kräver tillstånd, registrering eller annan anmälan till någon speciell myndighet. Det är exempelvis olika regler som gäller och olika tillstånd som behövs om du ska driva en bar eller öppna ett gym.

8 FÖRETAGET

När du har kontroll över läget är det dags att hitta på ett briljant namn. Sedan ska du registrera ditt företag och ansöka om F-skattsedel. Det gör du enklast via Bolagsverkets, Tillväxtverkets och Skatteverkets gemensamma webbtjänst verksam.se

9 BIDRAG

Du som är 20 år kan få bidraget »Stöd till start av näringsverksamhet« om du uppfyller villkoren för att delta i Arbetsförmedlingens arbetslivsintroduktion eller är inskriven i jobbgarantin för ungdomar. Du ansöker genom att lämna beskrivning av din affärsidé till Arbetsförmedlingen, som med hjälp av ekonomiska experter tar ställning till om du har förutsättningar för att driva företaget.

Yasemin startade produktionsbolag

Viktigast att våga

Yasemin hade arbetat i några år inom TV-branschen när hon startade ett eget produktionsbolag. Tillsammans med en arbetskamrat gör hon reklam- och informationsfilmer till TV-program, 3D-grafik och musikvideor.

– Det är roligt att kunna jobba med egna koncept och idéer och det känns så bra att det är mitt eget.

Innan Yasemin startade tog hon reda på så mycket hon kunde om vilka regler som gäller och vilka krav som ställs på en företagare. Det rörde allt från tillstånd och försäkringar till skatter. Därför var hon väl förberedd när hon började jobba.

– Men det viktigaste om man vill starta eget är att våga, tycker Yasemin. Man är aldrig redo nog, så man får inte vara för rädd. Det värsta som kan hända är att det inte funkar. Då får man

väl lägga ner.

Att kunna locka nya kunder är mycket viktigt för att det nya företaget ska funka, påpekar Yasemin. Det räcker inte med att hon är en duktig TV-producent, hon måste vara en bra försäljare också. Yasemin påminner också om att ett nystartat företag sällan går med vinst i början.

– Om det saknas startkapital kan du kanske fortsätta jobba deltid eller plugga på sidan om, föreslår hon.

Andreas startade restaurang

Värt allt slit

När kocken Andreas fyllde 26 bestämde han sig för att starta eget.

– Jag tog över ett ganska sunkigt lunchhak. Jag var trött på att ha chefer och på att jobba ihop pengar åt andra. I stället började jag jobba åt mig själv och lyckades tredubbla omsättningen på restaurangen på bara ett år! Nyligen öppnade Andreas sin andra restaurang. Här serverar han husmanskost och bjuder på livemusik flera

dagar i veckan.

– Det jag älskar med jobbet är kontakten med våra gäster, personalen och de som kommer hit och spelar. Det gör att det är värt alla timmar av slit i köket och på kontoret.

Andreas har lyckats överleva i en bransch där många misslyckas. Hans råd till den som vill starta eget är att inte satsa för stort på en gång.

– Börja smått och var så flexibel som möjligt. Om kunderna inte kommer måste du

snabbt kunna ändra inriktning på din verksamhet.

Andreas tycker också att det är viktigt att ta reda på så mycket som möjligt om regler och hur pappersarbetet ska skötas. Han tipsar om att det finns bra kurser där nya företagare exempelvis får lära sig hur bokföringen ska skötas.

– Det är verkligen inte den roligaste delen med att ha eget företag, erkänner Andreas. Men annars riskerar man att drunkna i alla papper.

Tips och råd!

Ta vara på möjligheten att få gratis tips och råd innan du startar ditt företag. Kanske upptäcker du att du behöver mer tid eller en utbildning. Eller så märker du att din idé ligger exakt rätt i tiden och att du har allt som krävs.

Gå på en gratis Starta företag-dag där flera myndigheter tillsammans informerar om vägen till eget företag. Läs mer och anmäl dig på verksamt.se eller fråga efter broschyren Starta företag på Arbetsförmedlingen. På webben och i broschyren finns det viktigaste du bör veta och göra när du ska starta eget.

På verksamt.se finns information om allt du behöver veta för att starta och driva ditt företag. Här finns smarta tips och checklistor samt enkla mallar för att göra affärsplan och budget. Du kan också göra din egen checklista och få svar på vad just du bör tänka på utifrån vem du är och vad du vill. Du kan också kontakta Startlinjen: Tillväxtverkets telefontjänst som ger dig gratis information och tips. Ring 020-35 10 10.

HÄR FÅR DU GRATIS RÅDGIVNING OCH STÖD

ALMI FÖRETAGSPARTNER finns i alla län och hjälper till med affärsutveckling och finansiering, almi.se

DRIVHUSET finns på högskolor över hela Sverige och hjälper studenter som vill starta eget, drivhuset.se

FÖRETAGARNA är Sveriges största organisation för företagare, foretagarna.se

INSAMLINGSSTIFTELSEN IFS RÅDGIVNINGSCENTRUM hjälper dig som har utländsk bakgrund med rådgivning på minst tolv språk, ifs.a.se

NYFÖRETAGARCENTRUM finns på ett 100-tal orter i landet, nyforetagarcentrum.com

COOMPANION – KOOPERATIV UTVECKLING finns i varje län, coompanion.se

RESURSCENTRUM FÖR KVINNOR finns i alla län och flera kommuner, nrckvinnor.org

Mer information och länkar finns på verksamt.se

Min affärsidé

Namn: .....

Datum: .....

Företagets arbetsnamn: .....

Andra namn som jag tänker på: .....

Bransch som företaget ska verka i: .....

1. Tjänster som företaget ska sälja: .....

2. Varor som företaget ska sälja: .....

3. Varor som företaget ska producera: .....

Det här är min specialitet/nisch: .....

I det här geografiska området ska jag arbeta: .....

Det här är min målgrupp: .....

Så här ska jag nå målgruppen: .....

När man startar eget kan det ta ett tag innan man kan ta ut lön.

Hur kan du försörja dig under tiden?

☐ Lån	☐ Skaffa extrajobb
☐ Söka stöd/bidrag för att starta eget	☐ Studera vidare med studielån
☐ Fortsätta jobba	☐ Annat: .....

AFFÄRSIDÉ!

Sammanfatta din affärsidé i några få meningar. Den ska gärna vara enkel, tydlig och slagkraftig.

Testa den på familj och kompisar – alla ska kunna förstå din affärsidé.

.....

.....

.....

.....

Så blev jag: Bokförläggare

Richard Herold är bokförläggare.

– Jag är ansvarig för vilka böcker förlaget ger ut och sköter kontakter med författare.

Varför blev du bokförläggare?

– Jag har alltid läst mycket, men hade egentligen inga planer på att jobba med böcker. En bekant som äger en bokhandel frågade om jag ville jobba där. Jag trivdes och blev kvar i fyra år. På vinst och förlust skrev jag till ett förlag i New York och frågade om jag fick praktisera gratis i tre månader, det fick jag. Jag fortsatte att arbeta gratis på förlag när jag kom tillbaka till Sverige och pluggade samtidigt på universitetet. Jag startade också ett eget förlag.

Nu är jag litterär chef på ett stort bokförlag.

Richards karriär

- Hemtjänstbiträde
- Långvårdsbiträde
- Gruppboende för förståndshandikappade
- Städare
- McDonalds
- Bokförläggare

Richards utbildning

Gymnasiet: samhällsvetenskaplig linje.

Universitet: statsvetenskap, litteraturvetenskap och ekonomisk historia.

Roligast/intressantast med Richards jobb

– Att jobba med författarna.

Tråkigast/svårast med Richards jobb

– Att säga nej till alla som hör av sig och vill att vi ska ge ut deras bok. Jag har också en ekonomisk stress över mig som är rätt jobbig.

Ditt första drömjobb?

– Hockeyproffs

Det skulle du vilja göra om du inte hade det jobb du har idag.

– Fotbollsproffs i Spanien.

VILL DU OCKSÅ JOBBA MED BÖCKER?

Utöver bokförläggare kan du till exempel bli: bokbindare, författare, grafisk formgivare, översättare, bokhandlare, illustratör.

Topplistan

Arbetsförmedlingen håller koll på vilka yrken det är lättast att få arbete inom de närmaste åren, till exempel genom att studera statistik och intervjua arbetsgivare. I Yrkeskompassen på arbetsformedlingen.se/yrkeskompassen får du koll på framtidsutsikterna för cirka 200 yrken. Läs mer om Yrkeskompassen på sidan 14.

HÄR FINNS JOBBEN NU OCH TIO ÅR FRAMÅT

- > Barnmorskor
- > Byggnadsingenjörer och byggnadstekniker
- > Civilingenjörer
- > CNC-operatörer
- > Dataspecialister
- > Förskollärare
- > Gymnasielärare i yrkesämnen
- > Lastbilmekaniker
- > Läkare
- > Specialpedagoger
- > Receptarier
- > Sjuksköterskor, grund och specialistutbildade
- > Tandläkare
- > Tandsköterskor
- > Verktygsmakare

Så blev jag: Social entreprenör

Sociala entreprenörer använder företagsamhet för att lösa samhällsproblem. Johan Wendt grundade den ideella föreningen Mattecentrum, som ger gratis läxhjälp till unga över hela Sverige.

Varför blev du social entreprenör?

– Jag blev arg när jag upptäckte att många barn och unga inte får det stöd de behöver för att bli bra på matte. Idag erbjuder många företag dyr läxhjälp, men de flesta har inte råd. Med stöd av sponsorer ger Mattecentrums volontärer gratis läxhjälp till tusentals unga som kommer till våra »räknestugor« runt om i landet. Vi ger också stöd via nätet och mobilappar.

Johans karriär

• Avloppsingenjör • Riskanalytisk chef • Projektledare • Social entreprenör

Johans utbildning

Gymnasiet: Naturvetenskapsprogrammet.
Universitetet: Civilingenjörsutbildning.

Tråkigast/svårast med Johans jobb

– Många sa att jag var galen som gav upp en framgångsrik karriär som ingenjör för att starta Mattecentrum. Det var jobbigt, men det blev bättre när jag fick arbetskamrater som trodde på min idé.

Johans intressen utanför jobbet

– Mitt bästa sätt att koppla av är att spela våldsammaspelt. Ett spel var så kul att jag inte kunde sluta spela – det tvingades jag ge upp!

Första drömjobbet?

– Min dröm var att bli cowboybrevbärare, som i mitt favorit-tv-program Ponnyexpressen.

VILL DU OCKSÅ LÖSA SAMHÄLLSPROBLEM SOM SOCIAL ENTREPRENÖR?

Du kan driva och sprida din idé i en ideell förening eller genom ett eget företag där vinsten går tillbaka till verksamheten.

Så blev jag: Barnsjuksköterska

Ylva Erickson är sjuksköterska och sköter om för tidigt födda barn, barn som har medfödda missbildningar eller är svårt sjuka av andra anledningar.

– Jag delar ut mediciner, ger injektioner och blandar dropp. I arbetet ingår också att ta hand om barnen, mata, byta blöjor, trösta och sköta barn i respirator. Jag försöker vara ett stöd för föräldrarna så att de kan knyta an till barnen och lära sig sköta dem.

Varför blev du barnsjuksköterska?

– Jag kände att jag ville arbeta med barn då jag praktiserade på en barnavdelning när jag gick undersköterskeutbildningen.

Ylvas karriär

• Barnflicka • Mentalskötare • Undersköterska och sjuksköterska i långvården

Ylvas utbildning

Gymnasiet: Vårdlinjen (inriktning mentalvård).
Sjuksköterskelinjen, 1-årig påbyggnadslinje i vård för barn och ungdom på vårdhögskolan.

Roligast/intressantast med Ylvas jobb

– Att känna att jag har gjort att både barn och föräldrar ska ha det så bra de kan. När ett barn blir friskt. Att jag hela tiden får utvecklas och lära mig nya saker, både teknik och omvårdnad.

Tråkigast/svårast med Ylvas jobb

– När jag känner att det är så mycket att göra att jag inte hinner göra ett så bra arbete som jag önskar. När ett barn dör.

Ditt första drömjobb?

– Jag ville bli tolk eller modedesigner.

Det skulle du vilja göra om du inte hade det jobb du har idag

– Silversmed eller smyckedesigner. Inom mitt yrke skulle jag kunna tänka mig att arbeta på en barnintensiv med barn i alla åldrar.

VILL DU OCKSÅ HJÄLPA SJUKA BARN OCH DERAS FÖRÄLDRAR?

Du kan till exempel bli läkare, forskare, sjukvårdsbiträde eller kurator. Du kan också uppfinna nya produkter för hälso- och sjukvårdsområdet.

Rättigheter & skyldigheter i arbetslivet

Både när du söker och får jobb har du rättigheter och skyldigheter som är viktiga att känna till. Arbetsgivaren ska till exempel se till att du får lön, en bra arbetsmiljö och att du inte behöver utföra uppgifter som är farliga. Dina skyldigheter handlar inte minst om att du ska sköta ditt jobb. »

ANSTÄLLNINGSAVTAL

Du har rätt till ett skriftligt anställningsavtal med din arbetsgivare där dina arbets- och lönevillkor står. Läs mer om vad anställningsavtalet ska innehålla på sidan 37.

ARBETSGIVARORGANISATION

Som anställd har du rätt att organisera dig fackligt men även arbetsgivarna har egna organisationer. De kallas just arbetsgivarorganisationer. Föreningen Svenskt Näringsliv företräder drygt 60 000 små och stora företag som är organiserade i 50 bransch- och arbetsgivarförbund. Titta själv på svensktnaringsliv.se.

ARBETSTID

Din ordinarie arbetstid får inte vara mer än 40 timmar i veckan, resten är övertid.

ARBETSMILJÖ

Omgivningen du arbetar i är din arbetsmiljö – ett kontor, en fabrik eller en nattklubb. Du har rätt både till bra fysisk miljö (rätt belysning, inte för mycket buller, bra luft) och bra psykisk miljö (alltså att du kan må bra och trivas på arbetsplatsen). Mer om det på Arbetsmiljöverkets sajt för unga, www.av.se/ung.

FARLIGA UPPGIFTER

Ingen kan tvinga dig att göra något som är brottsligt eller farligt. Om du misstänker att något i ditt jobb kan skada dig eller någon annan ska du ta upp det med din chef och/eller ditt skyddsombud.

FACKET

Facket är en förkortning av fackförbund eller fackförening. Ett fackförbund består av anställda som gått samman för att få större inflytande när de förhandlar med arbetsgivaren om sådant som löner, arbetstider och semester. Olika yrken har olika fackföreningar. Det är frivilligt att gå med i facket. Arbetsgivare har inte rätt att hindra dig från att gå med. Mer information om facket hittar du på LO:s ungdomssajt, lo.se/ung, TCO:s ungdomssajt, jobbroll.se eller Saco:s ungdomssajt, saco.se/utbildningkarriar.

AVSKED

Om du gör något som kan skada arbetsgivaren, som att sabotera på arbetsplatsen eller avslöja affärshemligheter, kan arbetsgivaren ha rätt att avskeda dig. Då får du sluta direkt. Se även *uppsägning*.

DISKRIMINERING

Du har rätt att bli bemött med respekt både när du söker jobb och på din arbetsplats. Det är till exempel förbjudet för chefer och arbetsledare att diskriminera någon, alltså behandla någon sämre på grund av ålder, kön, ursprung, funktionshinder eller sexuell läggning. Det kan handla om att du blir utsatt för sexuella trakasserier av din arbetsgivare eller inte får ett jobb du söker på grund av ditt utseende eller namn. Läs mer på Diskrimineringsombudsmannen, do.se.

ARBETSINTYG/BETYG

Om du har varit anställd i över sex månader har du rätt till ett arbetsbetyg. Där ska det stå vilka arbetsuppgifter du har haft och hur du har skött dem. Om du har varit anställd kortare tid är arbetsgivaren bara skyldig att ge dig ett anställningsintyg, men be gärna om ett betyg i alla fall. Det hjälper till när du ska söka nästa jobb.

A-KASSA

När du är arbetslös kan du ha rätt till arbetslöshetsersättning, så kallad a-kassa. Information om regler, medlemskap och kontaktuppgifter till Sveriges a-kassor hittar du på samorg.org.

JÄMSTÄLLDHET

Killar och tjejer ska ha samma rättigheter på jobbet och lika lön för lika arbete. På företag som har tio eller fler anställda ska det finnas en jämställdhetsplan.

FÖRSÄKRINGAR

Det finns många försäkringar som är bestämda i lag och som gäller alla på arbetsmarknaden. Ditt hör till exempel sjukförsäkring och arbetsskadeförsäkring. Dessutom har många organisationer och arbetsgivare extra försäkringar för sina anställda.

KOLLEKTIVAVTAL

Många arbetsplatser har ett kollektivavtal som beskriver vilka villkor som ska gälla för de anställda. Avtalet har förhandlats fram av facket och arbetsgivaren eller arbetsgivarorganisationen och ställer upp gemensamma regler för många arbetsplatser. Läs mer på LO:s ungdomssajt lo.se/ung eller TCO:s ungdomssajt jobbkoll.se.

SJUK

Tala om för din närmaste chef/arbetsledare så fort du blir sjuk. De kanske behöver hitta en ersättare till dig. Som anställd är du försäkrad och kan få ersättning när du är sjuk, utom för den första dagen, som kallas karensdag. Läs mer om sjuklön, ersättning och hur du sjukanmäler dig på forsakringskassan.se.

SKATT

När du är anställd betalar du inkomstskatt. Skatten går till exempel till skola och sjukvård. Exakt hur mycket skatt du betalar beror på var du bor och hur mycket du tjänar. Som anställd betalar du inte in skatten själv, det gör din arbetsgivare. De betalar också så kallade arbetsgivaravgifter. Lär dig allt om skatt hos Skatteverket, skatteverket.se.

LÖN

Det ska stå i ditt anställningsavtal hur mycket lön du ska få när du börjar och när lönen betalas ut. Ofta är det så att ju större erfarenhet man har, desto högre lön får man. Din ålder påverkar hur lång erfarenhet du har, därför spelar åldern förstas roll för din lönenivå.

UPPSÄGNING

Innebär att du säger att du vill sluta på ditt jobb. Eller att arbetsgivaren säger upp dig. Vid uppsägning gäller en viss uppsägningstid som ska stå i ditt anställningsavtal, oftast minst en månad. Se även *avsked*.

SEMESTER OCH LEDIGHET

Planera alltid semester och ledighet tillsammans med din arbetsgivare. Du får förstås ha önskemål men arbetsgivaren bestämmer alltid, utifrån läget på arbetsplatsen, när det passar att du är borta. Din rätt till semester och ledighet hänger också ihop med vilken sorts anställning du har. Om du exempelvis jobbar heltid eller deltid har du oftast rätt till 25 dagars semester, men om du har en kortare projektanställning kan reglerna se annorlunda ut. Betald semester består av dagar som man har jobbat in under året. Därför är de flesta nyanställda lediga utan lön första året. De har inte hunnit jobba ihop någon semester. Läs mer på LO:s ungdomssajt lo.se/ung eller TCO:s ungdomssajt jobbkoll.se.

UTVECKLINGSSAMTAL

Du hade säkert utvecklingssamtal med din lärare i skolan. Nu får du ha det med din arbetsgivare. Ni pratar om hur det går på jobbet, om arbetskamrater, utvecklingsmöjligheter, lön och mycket annat.

MBL

MBL är en förkortning av medbestämmandelag. Den ger dig som är anställd rätt att påverka vad som händer på arbetsplatsen, oftast via ditt fackliga ombud.

Hundpsykolog

Plugga

Tatuerare

Tandsköterska

Lärare

Behöver du mer kunskap för att få det jobb du vill ha?

Då finns mycket att välja på: Vill du gå högskola, en praktisk yrkesutbildning eller kanske Folkhögskola? Ska du välja utifrån ett brinnande intresse eller utifrån framtidsutsikterna för olika yrken?

Varje år görs prognoser, förutsägelser, om hur arbetsmarknaden kommer att se ut i framtiden för dem som går olika utbildningar, både gymnasie-, högskole- och yrkesutbildningar. Även Högskoleverket publicerar prognoser som går ända fram till år 2025, och gäller för allt från agronom till yrkeslärare. Självklart blir prognoserna mer osäkra ju längre fram i tiden man går. Ingen kan förutsäga exakt hur arbetsmarknaden kommer att se ut om fem, tio eller 15 år.

Det är förstås du och dina intressen och egenskaper som måste avgöra vilken utbildning och vilket yrke du satsar på. Det är dessutom aldrig för sent att välja nytt och byta bana. Bygg därför inte ditt val av utbildning helt på vad forskare och trendkännare säger om framtiden. Däremot är det bra att ta reda på vad prognoserna påstår och fundera på vad de kan innebära för dig när du väljer.

På arbetsformedlingen.se kan du se vilka yrken som har goda framtidsutsikter, just nu och om fem till tio år.

Olika studieförmer

PENGAR

Centrala Studiestödsnämnden är myndigheten som har hand om bidrag och lån till studerande. Studiestödsnämndens regler skiljer sig lite åt beroende på var du pluggar. På csn.se får du all information du behöver för att söka studiestöd.

HAR DU EN FUNKTIONS-NEDSÄTTNING?

Du ska ha samma möjlighet att studera och få ett jobb som alla andra. Prata med Arbetsförmedlingen eller läs mer på studera-medfunktionshinder.nu.

HÖGSKOLOR OCH UNIVERSITET

Du kan välja att läsa en enskild kurs, det är ett ämne under en termin, eller ett program som kan ta flera år. Du kan läsa på hel-, halv- eller trekvartsfart och på vissa kurser kan du läsa på distans. På Högskoleverkets sajt studera.nu kan du läsa det mesta om antagningsprov, poäng, studentbostäder och studiefinansiering.

FOLKHÖGSKOLOR

Folkhögskolornas särskilda kurser kan handla om nästan vad som helst: film, musik, teater, miljö eller turism. Det finns också yrkesinriktade folkhögskolekurser, för den som vill bli till exempel fritidsledare eller journalist. Du kan dessutom gå allmänna kurser för att få grundskole- och gymnasiekompetens. De flesta är internatskolor, vilket betyder att du både bor och studerar på skolan. Läs mer på folkhogskola.nu

YRKESHÖGSKOLEUTBILDNING

Yh är till för att utbilda folk till branscher där det saknas folk. Just nu gäller det allt ifrån IT, ekonomi, vård, turism, restaurang, bygg, lantbruk, media, teknik. Minst en tredjedel av tiden är du ute i arbetslivet och får undervisning på plats. Läs mer på yhmyndigheten.se

PRIVATA SKOLOR

I Sverige är de flesta utbildningar gratis eftersom de finansieras via skatten, men det finns även privata kurser och skolor som kostar pengar. De kallas för »fristående skolor«. Det gäller till exempel konstnärliga utbildningar och skolor som ger kurser i hud- och friskvård. En del är studiemedelsberättigade – andra får du finansiera helt på egen hand. Skolorna kan delas upp i kompletterande utbildningar

ARBETSMARKNADS-UTBILDNING

Det händer mycket på arbetsmarknaden i dag, och det kan vara svårt för både jobbsökanden och arbetsgivare att hänga med. Genom Arbetsförmedlingen kan du ibland få möjlighet att gå en yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning som är inriktad mot aktuell efterfrågan. Det stärker enskilda arbetssökandes möjligheter att få jobb och underlättar samtidigt för arbetsgivarna att hitta bra arbetskraft. Arbetsmarknadsutbildningar anordnas av exempelvis utbildningsföretag. Utbildningstiden är individuellt anpassad men sällan längre än sex månader.

PÅ DISTANS

Du kan läsa på högskola/universitet hemma vid köksbordet eller på en öde ö, så länge du har dator med internetuppkoppling. Sök bland distansutbildningar på studera.nu

STUDIEFÖRBUNDEN

Varje år arrangeras hundratusentals studiecirklar över hela landet, med totalt nära två miljoner deltagare. Du kan gå en kvällskurs eller läsa på heltid, till exempel som förberedelse inför vidare studier. Läs mer på studieforbunden.se

INTERNUTBILDNING

Många företag ger sina medarbetare möjlighet att gå internutbildningar där de kan utveckla sina färdigheter och lära sig nya saker. Om du har jobb, kolla om den chansen finns för dig.

Hitta din utbildning

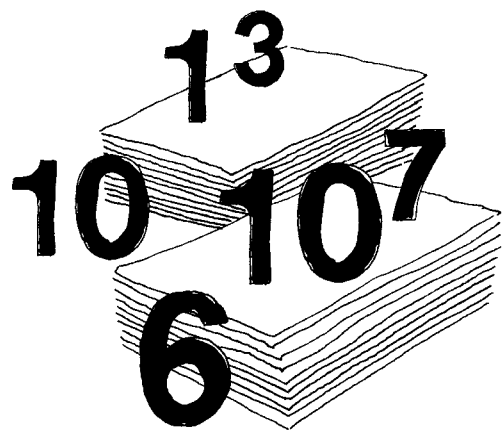
Du hittar aktuell information om att plugga på Skolverkets sajt utbildningsinfo.se. Där kan du också få hjälp med att välja utbildning och yrke. På Högskoleverkets sajt studera.nu finns information om högskole- och universitets-

studier samt tips på hur du hittar studentbostad. På arbetsformedlingen.se finns Yrkeskompassen som har koll på framtidsutsikterna för 200 yrken.

Vägar vidare

Saknar du tillräckliga betyg eller gymnasiekompetens för den utbildning du vill ha? Det finns många olika vägar vidare för nyvuxna.

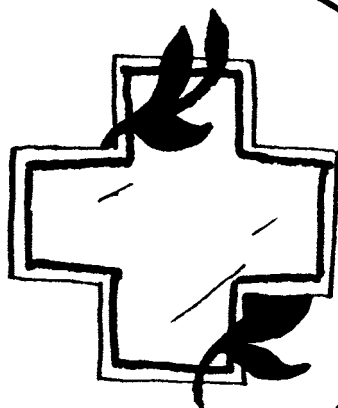

BASÅRET

är ett förberedande högskoleår. På basåret läser du in vissa ämnen motsvarande gymnasienivå för att bli behörig till högskolestudier. Basåret ger särskild behörighet för ett visst område men räknas inte som högskoleutbildning.

PERSONLIG INTERVJU

eller intagningsprov görs på många utbildningar, även på högskolan. Då räknas motivation, intresse och vissa erfarenheter högre och en viss del elever tas in även om deras betyg är lägre än andras. Det gäller till exempel läkarlinjen.

KOMPLETTERA

Behöver du komplettera betyget från grund- eller gymnasieskolan, till exempel för att bli behörig till en viss utbildning? Du kan läsa in en eller flera kurser på Komvux eller på folkhögskolornas allmänna kurser.

En annan möjlighet är att delta i *Folkhögskolesatsningen*, som genomförs av många folkhögskolor i samarbete med Arbetsförmedlingen. Unga mellan 16 och 24 år kan gå en tre månaders utbildning på folkhögskola som är orienterande och motiverande. Du får träna din studieteknik inom kärnämnen som samhällskunskap, svenska, engelska och matematik och får ibland yrkesvägledning. Målet är att hjälpa dig att ta steget vidare mot nya vägar.

FÖRHÖJT STUDIEMEDEL

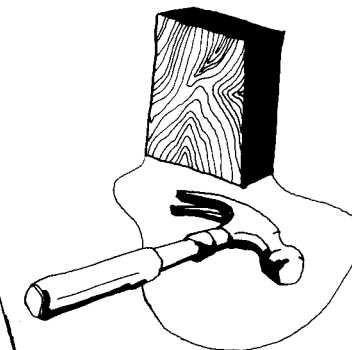
Arbetslösa ungdomar mellan 20 och 24 år som saknar fullständig grundskole- eller gymnasieutbildning kan få studera med förhöjt studiemedel. Det gäller unga som är inskrivna i Arbetsförmedlingens jobbgaranti för ungdomar eller i jobb- och utvecklingsgarantin. Tanken är att unga som hoppat av skolan ska känna sig motiverade att gå tillbaka och slutföra sina studier.

HÖGSKOLEPROVET

mäter kunskaper och färdigheter som är viktiga för högskolestudier. När du söker till högskolan kan du dels söka med dina gymnasiebetyg och dels med dina poäng från högskoleprovet. Du måste förstås ändå ha behörighet för den utbildning du väljer. Testa dina kunskaper genom att göra gamla högskoleprov på studera.nu, Högskoleverkets webbplats för studieinformation. Där får du också veta datum för nästa högskoleprov.

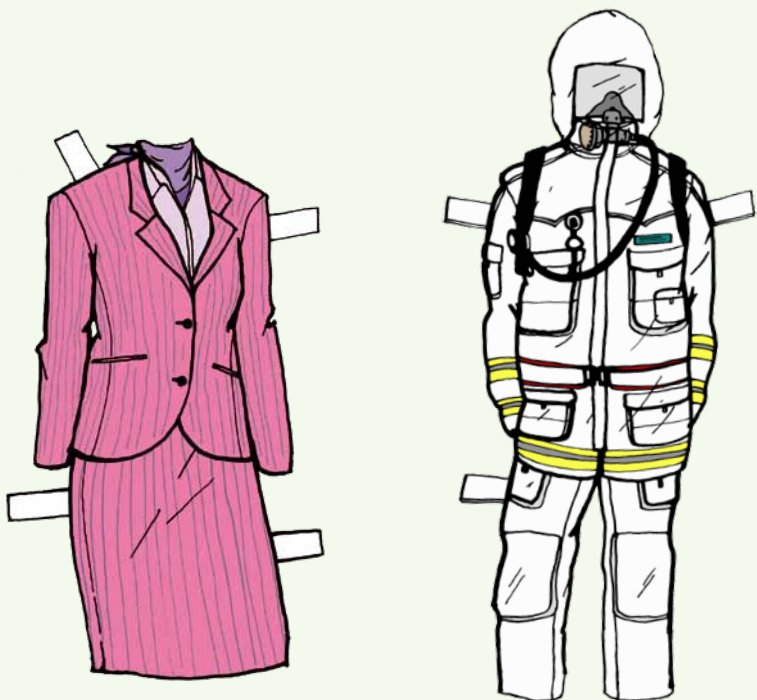
LÄMNA ARBETSPROVER

till konstnärliga utbildningar. Skolorna vill hellre se vad du kan och vill än vilka betyg du fick i gymnasiet. Därför lämnar du in arbetsprover tillsammans med ansökan eller gör ett intagningsprov. Ofta ger skolorna exempel på vilka uppgifter de vill att du ska lösa.

Plugga utomlands

Allt fler väljer att plugga en tid utomlands. En del läser en termin – andra en hel utbildning. Du behöver inte gå på högskolan, det finns både folkhögskolor och konstnärliga utbildningar som lägger en del av kursen ute i Europa eller på andra sidan jordklotet.

Tips!

HÖGSKOLA/UNIVERSITET

Varje år läser nästan 25 000 studenter från Sverige utomlands, de flesta som en del av sin högskoleutbildning. Men allt fler skaffar en helt utländsk examen, särskilt för utbildningar som är svåra att komma in på i Sverige. Du kan ordna dina utlandsstudier själv eller läsa en del av din svenska högskoleutbildning utomlands genom ett utbytesprogram. Kontakta studievägledaren på din högskola för mer information.

FOLKHÖGSKOLA

Många folkhögskolor har internationella linjer där hela eller delar av kursen tillbringas utomlands. Läs mer på folkhogskola.nu.

SPRÅKSTUDIER

Språkresearrangörer har kurser för olika åldrar och på olika nivåer, heltid och deltid, för studenter och yrkesfolk. Många språkresearrangörer finns samlade på sprakresa.se.

PRAKTIK

De som går en yrkesutbildning kan ofta göra en del av sin praktik utomlands. Det gäller både grundläggande yrkesutbildningar och högskolan. Även arbetslösa kan få praktisera upp till tolv månader på företag och utbildningsorganisationer. Fråga Arbetsförmedlingen om du vill veta mer, eller kolla på programkontoret.se.

FINANSIERA UTLANDSSTUDIerna

Du kan få studiemedel till vissa utbildningar. Kontakta ditt CSN kontor eller studievägledaren för mer information. Du måste uppfylla vissa grundläggande krav för att få studiemedel; till exempel måste du studera på heltid i minst 13 veckor. Bidragsdelen för studier utomlands är samma som i Sverige, men lånedelen är olika beroende på vart du åker. Du kan låna extra till resa, försäkring och terminsavgift.

CHECKLISTA FÖR ATT PLUGGA UTOMLANDS

- Planera i god tid, gärna ett år i förväg. Tänk igenom varför du vill plugga utomlands och vad du vill ha ut av studierna. Välj land.
- Bestäm om du vill läsa hela eller en del av din utbildning utomlands.
- Bestäm om du ska åka inom ett utbytesprogram som ordnas av din skola eller om du ska fixa allt själv.
- Kolla kvaliteten på den utbildning du är intresserad av. Ta reda på hur din utbildning kommer att värderas när du kommer hem.
- Ta reda på om du kan få studiemedel.
- Gör en budget: Vad kommer bostad, böcker och material med mera att kosta?
- Kolla vilka tillstånd du behöver. För studier utanför EU behövs ofta visum. gör språktest om det krävs, sök bostad och kolla ditt försäkringskydd.

Snabbguide till vuxenlivet

FLYTTA HEMIFRÅN • FLYTTA IHOP • FÖRSÄKRING • HÄLSA • KONSUMENT
• KÖRA BIL • LAG & RÄTT • LEGITIMATION • NAMNBYTE • PENGAR
• RESA UTOMLANDS • RÖSTRÄTT & POLITIK • SKATT & DEKLARATION

Efter 18 är du myndig och har massor av nya rättigheter – du får rösta, köra bil, skaffa pass på egen hand och mycket annat. Men vuxenlivet innebär också skyldigheter, som att deklarerera och betala hyra. Det kan kännas överväldigande i början, men det finns vägvisare i samhällsdjungeln.

Vare sig du ska flytta hemifrån, söka banklån eller köpa försäkring kan du få gratis tips och råd från en rad myndigheter. Ta vara på möjligheten att få hjälp. Det är bra att stå på egna ben, men du behöver inte klara allt själv.

FLYTTA HEMIFRÅN

Att skaffa ett eget hushåll innebär stora förändringar och noggrann planering. Det skapar dessutom i livet oftast högre kostnader än du har haft tidigare. Ett litet hushåll är ofta dyrare än ett stort eftersom färre är med och delar på gemensamma utgifter för exempelvis hyra, telefon, bredband, möbler, hemförsäkring och TV-licens.

Du kan antingen köpa eller hyra din bostad. Vissa kommuner har en bostadsförmedling där du kan ställa dig i bostadskö. Dessutom har de flesta privata hyresvärdar och bostadsföretag egna kösystem. Om du vill hyra studentbostad kan du söka information via studentkåren. Kontaktinformation finns oftast på webbsidan för den högskola eller det universitet du ska gå på.

Anmäl din nya adress till Svensk Adressändring innan flytten på adressandring.se. Då kommer ändringen automatiskt till myndigheter som till exempel Försäkringskassan, CSN och kommunen. Anmälan är gratis.

Konsumentverket ger tips och råd om allt du bör tänka på inför flytten. På deras webbplats får du

hjälp att göra hushållsbudget och kan jämföra kostnaderna för att bo hos föräldrarna och att ha en egen lägenhet. Läs allt om att flytta på ungskonsument.se.

BOSTADSBIDRAG

Du som har fyllt 18 år kan ha rätt till bostadsbidrag. Bidragets storlek beror på hur många ni är i hushållet, hur mycket du betalar i hyra och hur stor bostaden är. Din inkomst före skatt påverkar också. Skicka ansökan till ditt lokala försäkringskassakontor: forsakringskassan.se.

TELEFON & INTERNET

Ska du flytta och vill ha telefon och uppkoppling? Kontakta en teleoperatör i god tid innan du flyttar.

Är du missnöjd med din tele- eller internetoperatör? Vänd dig i första hand direkt till dem för att ge dem en chans att lösa problemet. Om det inte fungerar kan du kontakta Konsumenternas tele, TV- och Internetbyrå, KTIB. Deras snabbguide ger snabb och smidig vägledning: ktib.se.

FLYTTA IHOP

Funderar du redan på att bilda familj? Bli sambo, gifta dig och få barn? Som småbarnsförälder är det extra mycket att hålla reda på. Alla föräldrar har rätt att vara lediga med föräldrapenning när barnen är små och att få ersättning vid vård av sjukt barn. Ta reda på vad som gäller hos Försäkringskassan: forsakringskassan.se/privatpers.

FÖRSÄKRING

Vad händer om du får översvämning i din nya lägenhet, om cykeln blir stulen eller om du bryter benet på skidsemestern? Det första du behöver när du flyttar hemifrån är en hemförsäkring. Det kan också vara bra att ha en olycksfallsförsäkring. Ofta skaffar man sig en sådan genom jobbet eller genom studentkåren. Ibland kan du också behöva tilläggförsäkring för exempelvis drulleolyckor eller en särskilt dyr cykel eller kamera.

Jämför priser och villkor noga innan du väljer försäkringsbolag. Det gör du enklast hos Konsumenternas försäkringsbyrå: konsumenternas.se.

HÄLSA

Om du blir sjuk eller skadad ska du i första hand söka vård på din vårdcentral. Du hittar adressen hos ditt landsting. Dygnet runt kan du få rådgivning via nätet eller per telefon från Sjukvårdsrådgivningen. På 1177.se finns fakta och råd om bland annat olika sjukdomar, skador, symptom och undersökningar. Du kan också ringa 1177 och prata direkt med en sjuksköterska.

Om du behöver akut hjälp ska du förstas kontakta SOS alarm på nödnumret 112.

Du kan också hjälpa andra att bli friska genom att ge blod och anmäla dig till Socialstyrelsens donationsregister. Gör en insats på geblod.nu och donationsradet.se.

Har du problem med exempelvis mat, alkohol, spel eller droger? Du har rätt till hjälp! Sök hjälp på ungdomsmottagningen eller via vårdcentralen i din kommun.

SJUK PÅ JOBBET?

Om du blir sjuk eller skadar dig på arbetet kan du ibland få ersättning och hjälp från Försäkringskassan. Allt om regler för sjukpenning, arbetssskadeersättning och rehabilitering med mera hittar du på Försäkringskassan på nätet: forsakringskassan.se/privatpers. Tänk på att du måste ha läkarintyg om du är borta från ditt arbete mer än en vecka.

KONSUMENT

Gick dina nya skor sönder under första promenaden? Var mp3-spelaren du köpte på nätet trasig när du öppnade paketet? Börja med att försöka komma överens med butiken eller företaget direkt när problemet uppstår för att se om ni tillsammans kan komma fram till en lösning. Om det inte fungerar kan du ta hjälp av Klagoguiden: konsumentverket.se/klagoguiden.

Du kan också få hjälp av konsumentvägledaren i din kommun. Hitta kontaktuppgifter på konsumentverket.se.

Har du problem med något du har köpt i ett annat europeiskt land? Kontakta Konsument Europa konsumenteuropa.se.

KÖRA BIL

Om du vill skaffa körkort kan du följa Transportstyrelsen och Trafikverkets guide som steg för steg informerar om vägen från körkortstillstånd till körkort: korkortsportalen.se.

Funderar du på att köpa bil men är osäker på om du har råd? Räkna ut vad kostnaden blir på konsumentverket.se/bilar/bilkalkylen Om du köper bil är det obligatoriskt med trafikförsäkring, men därutöver kan du välja det försäkringsskydd du vill ha. Jämför vilken försäkring som passar dig och har bäst pris på konsumenternas.se.

LAG & RÄTT

Ibland kan du hamna i en situation där du behöver juridisk hjälp, till exempel av en advokat. För unga människor som inte har så hög inkomst finns möjlighet att få lägre eller kostnadsfri rådgivning och rättshjälp. Börja alltid med att be om minst en timmes rådgivning hos ett juridiskt ombud (advokat eller jurist). Han eller hon sätter sig in i ditt specifika problem och ger dig råd om hur ni kan gå vidare.

Du söker enklast efter en advokat via nätet på Advokatsamfundet advokatsamfundet.se.

Snabbguide till rättshjälp och mer information om rådgivning och vad som gäller för dig som är ung finns hos Rättshjälpsmyndigheten: rattshjalp.se.

BROTTSOFFER?

Har du utsatts för brott? Då kan du ha rätt till både stöd och ekonomisk ersättning. Läs mer på brottsoffermyndigheten.se.

LEGITIMATION

Som vuxen behöver du en legitimation nästan varje dag. När du handlar med kontokort, när du måste bevisa hur gammal du är eller bara att du är du! För

att få ett ID-kort krävs att du är folkbokförd i Sverige (på en gatuadress). Du kan beställa legitimation hos Skatteverket eller din bank. Ett nationellt ID-kort får du hos Polismyndighetens passexpedition.

Du kan också behöva en e-legitimation, en elektronisk ID-handling som du använder på Internet och som motsvarar ditt ID-kort eller körkort. Den gör det enklare att ha kontakt med myndigheter, organisationer och företag via Internet. Med en e-legitimation kan du till exempel deklarerera och anmäla flyttning på Internet. Skaffa e-legitimation via din bank eller Telia. Mer information finns på skatteverket.se.

NAMNBYTE

Trött på att heta Månstråle eller Sockerbiten? Efter 18 kan du välja ett annat namn än det du fick av dina föräldrar. Du kan ansöka om att byta både för- och efternamn eller om att ändra stavning från Lars till Larz. Men tänk efter före! Att byta namn är ett stort steg och det är inte alltid så lätt att få tillstånd att byta tillbaka om du ångrar dig. Vänd dig till Skatteverket med frågor om att byta namn: skatteverket.se.

PENGAR

Vuxenlivet innebär att man kan jobba och tjäna mer pengar, men också ökade kostnader. Har du koll på pengarna? Vet du hur man gör en hushållsbudget? På Konsumentverkets webbplats får du många bra råd och tips om allt från flytt till banklån och hushållsbudget: konsumentverket.se.

VILL DU KLAGA?

Har du sökt men inte fått banklån? Kanske har ditt kontokort blivit stulet och kortföretaget tycker att du ska stå för tjuvens uttag. Om du inte är överens med ditt finansiella företag, exempelvis en bank eller ett kreditkortsföretag, kan du få hjälp av Konsumenter-

nas vägledning om bank och försäkring. Vägledning- en kostar ingenting och de du pratar med har tystnadsplikt. Ring 0200-22 58 00.

HAR DU SKULDER?

Om du inte betalar dina räkningar i tid kan de gå vidare till Kronofogdemyndigheten kronofogden.se Då riskerar du att få en så kallad betalningsanmärkning. Den är ett tecken på att du inte betalat det du skulle. En betalningsanmärkning finns registrerad i flera år, även efter det att du har betalat skulden. Den gör det svårt för dig att göra allt ifrån att hyra en dvd till att få en lägenhet. Bland ungdomar i åldrarna 18–25 år som får betalningsanmärkning hos Kronofogden handlar nästan två tredjedelar av alla ärenden om mobilabonnemang.

Behöver du hjälp med att reda ut en trasslig ekonomi? De flesta kommuner har budget- och skuldrådgivare som kan hjälpa dig. Ring din hemkommuns växel eller sök rådgivare på din hemort här: konsumentvagledare.konsumentverket.se.

RESA UTOMLANDS

Ta gärna med passet vart du än reser. En svensk medborgare behöver inte pass för att resa inom Norden, men det kan ändå vara ett bra sätt att legitimera sig. Men pass behövs för resor till de länder som inte är med i EU:s Schengensamarbete. I Schengensamarbetet deltar idag 22 EU-länder samt Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz. För resor inom EU:s Schengensamarbete räcker det att ha ett nationellt ID-kort utfärdat av polisen. Beställ passet hos polisen: polisen.se.

PLANERA UTLANDSRESAN

Är det farligt att resa dit du ska? Vad gör du om det händer något på resan? Utrikesdepartementet hjälper dig att planera din utlandsresa. Här finns smarta tips för en trevlig resa och information om situationen i olika länder, pass och visumkrav:

ud.se/resklar.

Försäkring är superviktigt på utlandsresan. De flesta hemförsäkringar har ett reseskydd som täcker 45 dygn. Men det räcker inte alltid. Ring ditt försäkringsbolag och kolla exakt vad som gäller. Beställ också det Europeiska Sjukförsäkringskortet om du ska resa i Europa. Kontakta Försäkringskassan: forsakringskassan.se.

RÖSTRÄTT & POLITIK

Det finns många olika sätt att påverka politiken och samhällsutvecklingen. Gå med i ett parti eller en intresseorganisation. Skriv och ring till politiker. Demonstrera och debattera. Använd gärna nätet för att nå ännu fler snabbare och smidigare. Och rösta i de allmänna valen. Även du som är utländsk medborgare kan få rösta i vissa av valen. Läs om din rösträtt, om kommande val och om tidigare valresultat hos Valmyndigheten: val.se.

På regeringen.se finns information om hur det demokratiska systemet i Sverige är uppbyggt. Det kan hjälpa dig att få reda på vilken myndighet eller vilka politiker du ska vända dig till om du har klagomål eller förslag till förbättringar.

SKATT & DEKLARATION

Om du tjänar pengar måste du betala skatt och en gång per år ska du deklarerera. I april skickar Skatteverket en deklaraionsblankett hem till dig där de har fyllt i dina inkomster och hur mycket skatt som har betalats in för din räkning. I deklaraionen kan du rätta fel och lägga till uppgifter som inte finns med.

Om din deklaraion inte är alltför krånglig, får du kanske redan i juni besked från Skatteverket om din slutliga skatt för föregående år. Om du har betalat in för mycket får du pengar tillbaka, har du betalat för lite får du ett inbetalningskort för att betala in resten. skatteverket.se.

Mina mål

Vad vill du ska hända i ditt liv i framtiden?
Skriv ned dina mål och fundera över hur
du ska komma dit du vill.

A. MINA MÅL:

Inom ett år: .....

Inom tre år: .....

Inom sex år: .....

B. JAG SKA NÅ

Mål 1 senast .....

Mål 2 senast .....

Mål 3 senast .....

C. Vad får jag om jag når mina mål?

Hur kommer det att påverka mitt liv?

Vilka förändringar längtar jag mest efter?

1) .....

2) .....

3) .....

D. Vilka steg måste jag ta för att nå målen?

(gå en viss utbildning, flytta, ändra vissa vanor etc.)

a) .....

b) .....

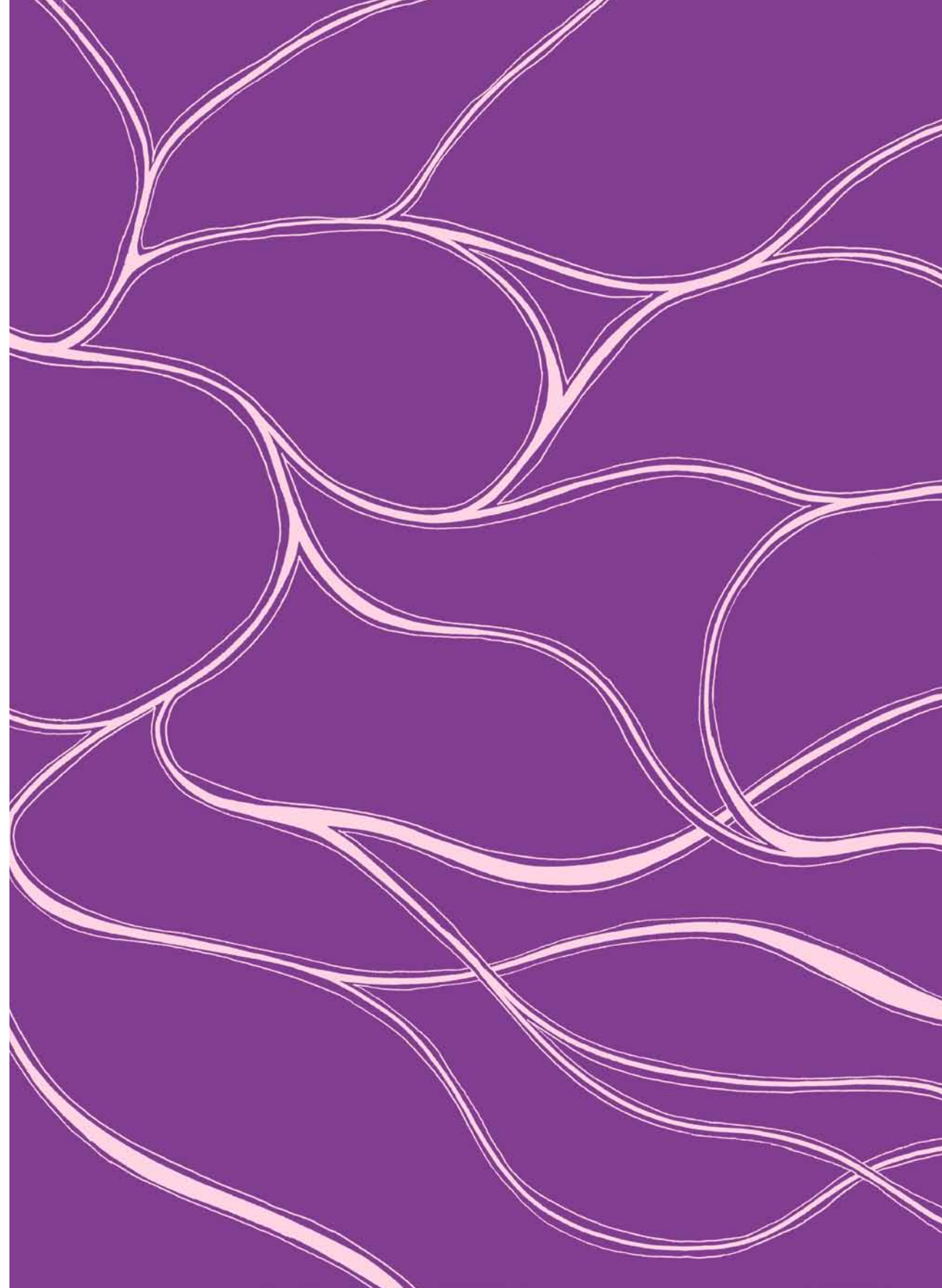
c) .....

Vad är minst EN sak jag kan göra i dag som för mig närmare mina mål?

.....

.....

.....

BSVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

Den här boken handlar om jobb. Hur du kan välja yrke och söka arbete. Om olika vägar till drömjobbet. Boken handlar också om vilka utbildningar och andra steg som kan leda dig dit du vill...

Hej!